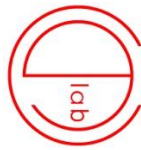

Floor

Διπλωματική εργασία

Ελένη Μολύβα | AM 192

Επιβλέπων: Ξενοφών Μπήτσικας, Καθηγητής

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Τέχνη και Δημόσιος Χώρος»

Σχολή Καλών Τεχνών

Τμήμα Εικαστικών Τεχνών και Επιστημών της Τέχνης

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή
2. Α' Εξάμηνο (Χειμερινό Εξάμηνο 2022-2023)
3. Β' Εξάμηνο (Εαρινό Εξάμηνο 2022-2023)
4. Γ' Εξάμηνο (Χειμερινό Εξάμηνο 2023-2024)
5. Μάρτιος 2024
6. Νοέμβριος 2024

Εισαγωγή

Η εικαστική έρευνα που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του Π.Μ.Σ. «Τέχνη και Δημόσιος Χώρος» αφορά σε περιβάλλοντα/εγκαταστάσεις που έχουν ως κύριο δομικό χαρακτηριστικό την αλληλόδραση με τον επισκέπτη μέσω αισθητηριακών ερεθισμάτων. Στόχος είναι η δημιουργία συνθηκών που ανατρέπουν τις τυπικά αναμενόμενες αισθητηριακές εμπειρίες του ατόμου στον χώρο.

Η αφετηρία της έρευνας βρίσκεται στην ιδιαιτερότητα των ατόμων που ανήκουν στο Φάσμα του Αυτισμού στον τρόπο που αλληλοεπιδρούν με το περιβάλλον, ως προς την επεξεργασία των αισθητηριακών ερεθισμάτων.

Κατά τη διάρκεια των τριών εξαμήνων της έρευνας δημιουργήθηκαν εικαστικές προτάσεις εν είδη «μακέτας» και ένα πιλοτικό έργο που χρησιμοποιήθηκε σε παρέμβαση στο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Πειραιά για παιδιά με αυτισμό. Επιπλέον, το έργο-πιλότος χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή δεδομένων με τη μέθοδο της συστηματικής μη συμμετοχικής παρατήρησης στο παραπάνω σχολείο, με στόχο την καλύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο ένα αισθητηριακό ερέθισμα διαμορφώνει ή επηρεάζει μια αισθητική εμπειρία.

Στις σελίδες που ακολουθούν παρατίθενται αυτούσιες οι εργασίες που κατατέθηκαν στα μαθήματα του Μεταπτυχιακού, μέσα από τις οποίες φαίνεται η εξέλιξη της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, αποκαλύπτεται η εικαστική διαδρομή που ξεκίνησε με αφορμή τη Διαταραχή Αισθητηριακής Επεξεργασίας και οδήγησε στη δημιουργία του έργου Floor#1, που παρουσιάστηκε στο Φετιχέ Τζαμί Ιωαννίνων τον Νοέμβριο του 2024 και αποτέλεσε το πρώτο ολοκληρωμένο έργο αυτού του project.

Multisensory Objects

Εργασία Α' Εξαμήνου

Ενιαία θεωρητική υποστήριξη για τα μαθήματα:

Θέματα χώρου και αναπαράστασης - Σεμινάριο 1

Διδάσκοντες: Ξενοφών Μπήτσικας, Νίκος Παπαδημητρίου,
Δημήτρης Πολυχρονόπουλος, Μαρία Γρηγοριάδου.

Βίντεο-εγκαταστάσεις

Διδάσκων: Ορέστης Πάγκαλος

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Τέχνη και Δημόσιος Χώρος»

Τμήμα Εικαστικών Τεχνών και Επιστημών
της Τέχνης | Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

Η ιδέα

Παρουσίαση, έκθεση, λειτουργία των έργων

Θέματα χώρου και αναπαράστασης – Σεμινάριο 1

Δημιουργικές μακέτες

Η εξέλιξη της ιδέας

Ανισόπεδο

Βίντεο-εγκαταστάσεις

Interactive Light Booth

Σχέδια-κολλάζ

Μακέτα

Αισθητηριακή επεξεργασία – αισθητηριακή ολοκλήρωση

Διαταραχή αισθητηριακής επεξεργασίας – Αυτισμός

Θεραπευτικές προσεγγίσεις

Επίμετρο

Εικαστικές και άλλες αναφορές

Εισαγωγή

Η ιδέα

Στο πλαίσιο του Π.Μ.Σ. Τέχνη και δημόσιος χώρος στόχος μου είναι να δημιουργηθούν εικαστικά έργα με κύριο χαρακτηριστικό τα αισθητηριακά ερεθίσματα. Γλυπτικά αντικείμενα, εγκαταστάσεις, περιβάλλοντα που προσφέρουν αισθητηριακές εμπειρίες στον θεατή – συμμετέχοντα, η πρόσληψη των οποίων είναι απαραίτητη για την «ανάγνωση» του έργου. Η έρευνα οργανώνεται δημιουργικά και θεωρητικά γύρω από 2 άξονες: τη διαδραστικότητα των εικαστικών έργων και την αισθητηριακή ολοκλήρωση, όπως αυτή νοείται ως θεραπευτική προσέγγιση των ατόμων με Διαταραχές Αισθητηριακής Επεξεργασίας (Sensory Processing Disorder)¹.

Παρουσίαση, έκθεση, λειτουργία των έργων

Το κάθε έργο θα αποτελεί αυτόνομη εικαστική πρόταση με απεύθυνση τόσο στο γενικό πληθυσμό, όσο και στα άτομα που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού. Ως προς τον γενικό πληθυσμό, τα χαρακτηριστικά έκθεσης του ακολουθούν τους γενικούς όρους παρουσίασης ενός έργου τέχνης. Ως προς τα άτομα που ανήκουν στο φάσμα στόχος είναι να έχει διπλή λειτουργία:

1. Τοποθέτηση του έργου στο σχολικό χώρο για ελεύθερη-αυτόνομη επεξεργασία του από τους αυτιστικούς μαθητές (ή άλλο δημόσιο χώρο, ικανοποιητικά προσβάσιμο σε αυτούς).
2. Δομημένη παρέμβαση για συστηματική παρατήρηση και καταγραφή δεδομένων για μετέπειτα χρήση.

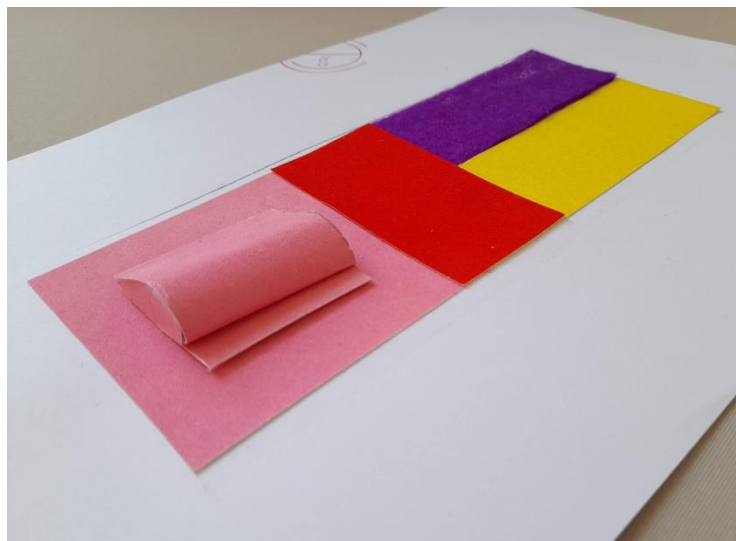
Συνεργατικό μάθημα Α' Εξαμήνου: Θέματα χώρου και αναπαράστασης – Σεμινάριο 1

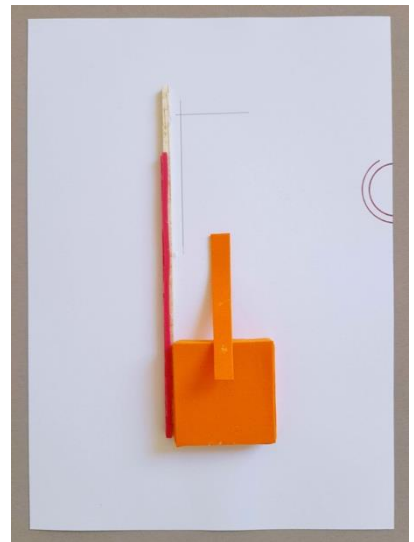
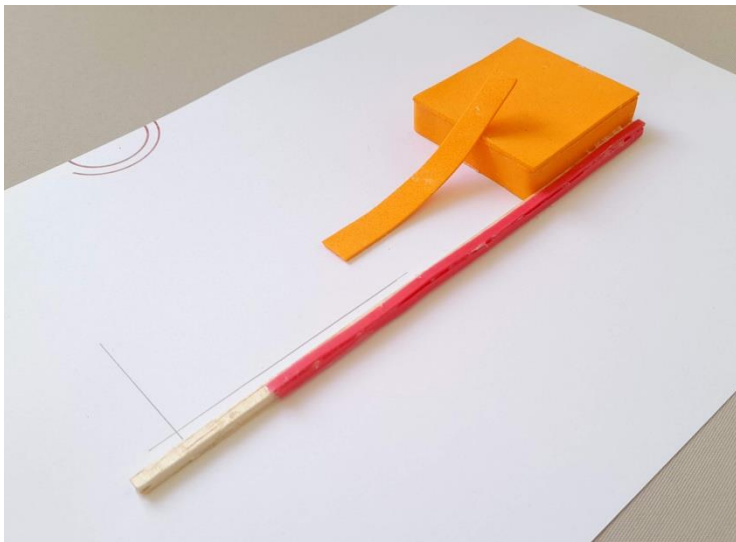
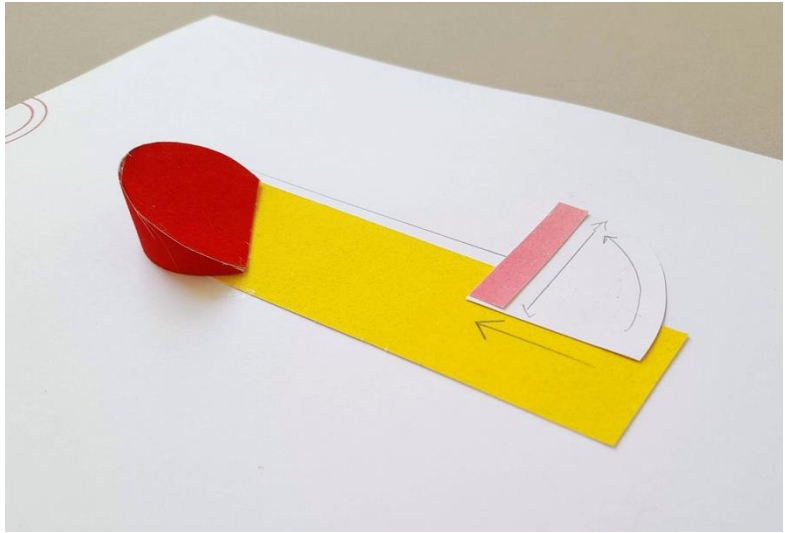
Σύμφωνα με τα παραπάνω δεδομένα, στο πρώτο εξάμηνο του Π.Μ.Σ. η έρευνα προσανατολίστηκε στη δημιουργία ενός γλυπτικού αντικειμένου με αισθητηριακά ερεθίσματα που ενεργοποιούν τις 3 κύριες αισθήσεις που εμπλέκονται στις Διαταραχές Αισθητηριακής Επεξεργασίας: απτικό, αιθουσαίο, ιδιοδεκτικό. Η αρχική εκδοχή αυτού του αντικειμένου (όπως παρουσιάστηκε στις πρώτες διαλέξεις του μαθήματος) πήρε τη μορφή ενός διαδρόμου με διαφορετικά διαδοχικά «δάπεδα» - διαφορετικές αισθήσεις (περ)πατήματος. Μαλακά ή σκληρά υλικά, διαφορετικές υφές, διαφορετικά χρώματα δομούνται με εικαστικό τρόπο ώστε να τροφοδοτήσουν τις παραπάνω αισθήσεις και να προσφέρουν αισθητηριοκινητικές εμπειρίες. Οι εικαστικές αναφορές μου ήταν έργα των Richard Long, Andy Goldsworthy, Δημήτρη Πικιώνη, Gaëlle Villedary και άλλων². Έτσι προέκυψαν οι παρακάτω δημιουργικές μακέτες σε μια πρώτη προσπάθεια οπτικοποίησης με ελεύθερο τρόπο της ιδέας.

¹ Βλ. σελ. 14-16

² Βλ. Επίμετρο σελ.17

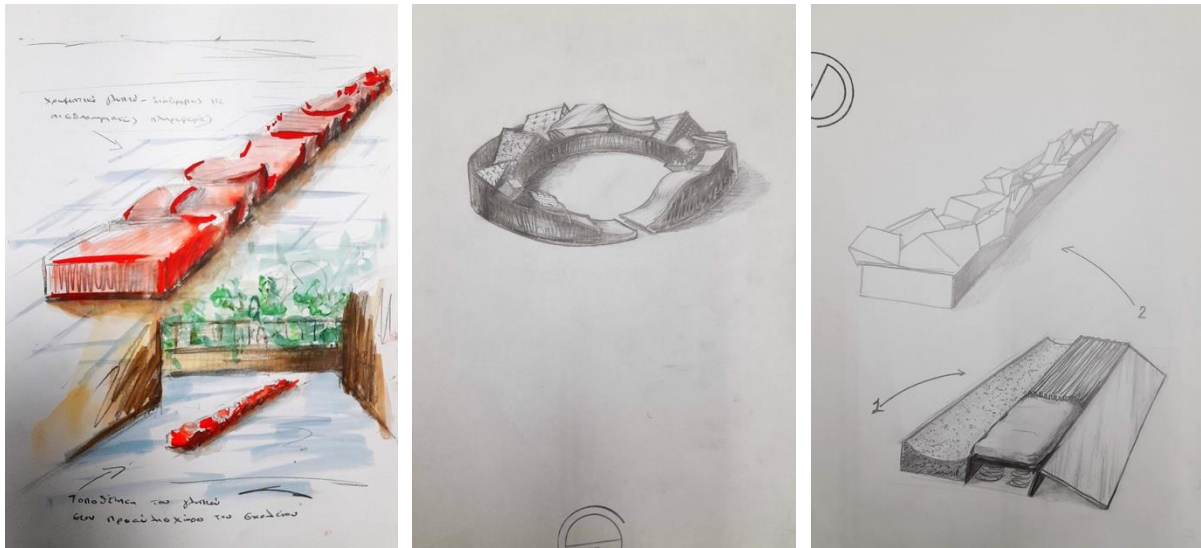
Δημιουργικές μακέτες

Η εξέλιξη της ιδέας

Σχέδια πάνω στην ιδέα του διαδρόμου/της διαδρομής.

Το τυχαίο ερέθισμα

[Video: Εργασίες στην οδό Πανεπιστημίου](#)

Οδός Πανεπιστημίου υπό διάλυση/κατασκευή 1.2.2023

Περπατώντας στο κέντρο της Αθήνας η εικόνα του κατεστραμμένου πεζοδρομίου ζωντανεύει μπροστά στα μάτια μου ένα μεγάλης κλίμακας ανώμαλο «διάδρομο» και μου προσφέρει την ευκαιρία να φανταστώ τη μορφή του. Την επόμενη μέρα μια στοίβα παρατημένων mdf δίπλα στα σκουπίδια γίνονται το υλικό της μακέτας πάνω στην οποία επεξεργάστηκα την πρωταρχική ιδέα ενός δαπέδου με αισθητηριακά ερεθίσματα.

Η πρώτη ύλη

Σχέδιο για τη μακέτα

Πρώτες δοκιμές πάνω στην ιδέα του Ανισόπεδου Διαδρόμου, 124x38cm, ύψος μεταβλητό.

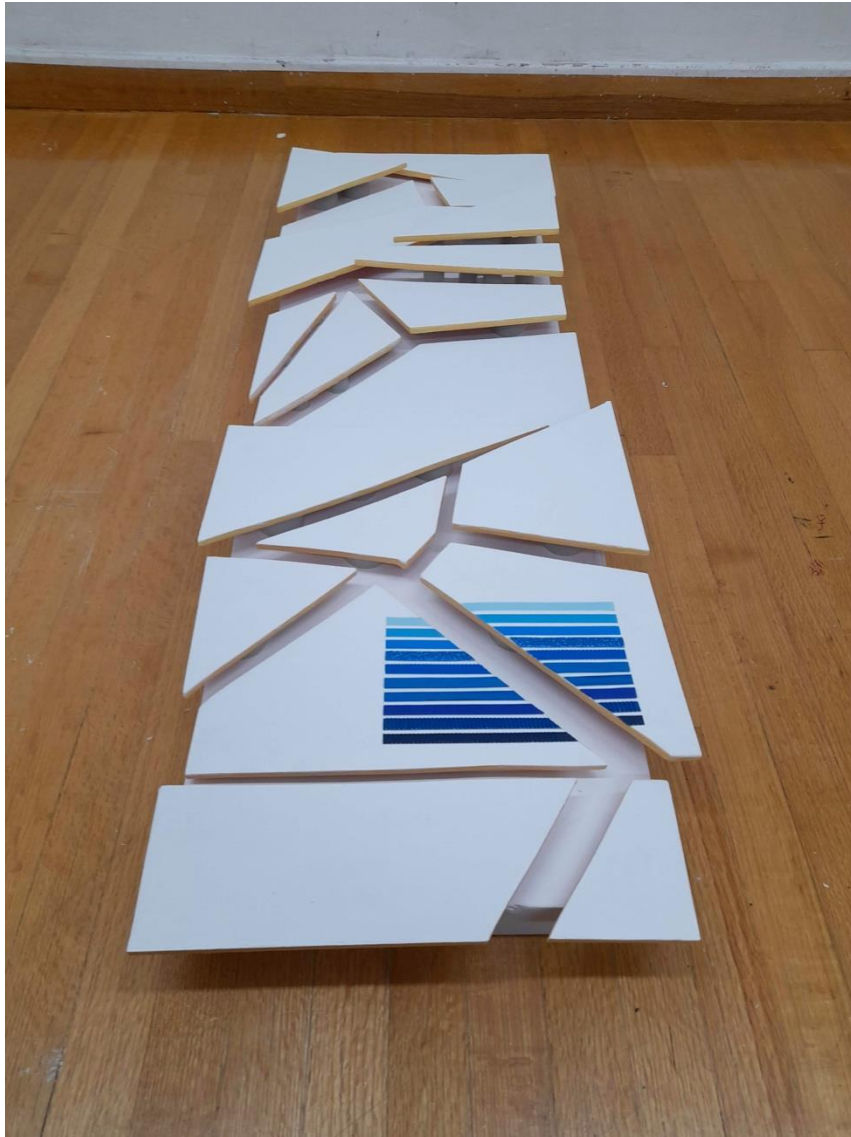
Ανισόπεδο

μια πρώτη προσέγγιση

Το αντικείμενο που παρουσιάζεται αποτελεί μια πρώιμη εκδοχή του τελικού έργου και προσεγγίστηκε με τη λογική της έρευνας πάνω στη φόρμα και τη λειτουργία του. Πρόκειται για μια «μακέτα» με διαστάσεις 130x45x13cm σε κλίμακα 1:6. Αποτελείται από μια βάση πάνω στην οποία είναι στερεωμένα 19 διακριτά επίπεδα σε διαφορετικά ύψη. Με άξονα την αρχική ιδέα ενός διαδρόμου που προσφέρει κινητικά και απτικά ερεθίσματα, αυτά τα 19 επίπεδα έχουν στερεωθεί στη βάση, πάνω σε κυλινδρικά αφρολέξ διαφορετικών διαστάσεων και σκληρότητας. Με τη βάδιση του χρήστη σε κάθε ένα από τα επίπεδα, αυτά αλλάζουν ύψος απορροφώντας το βάρος του θεατή, ανάλογα με την σκληρότητα του αφρολέξ. Έτσι, ενεργοποιούνται οι αισθήσεις του αιθουσαίου και της ιδιοδεκτικότητας που σχετίζονται με την κίνηση. Η μελέτη σχετικά με το χρώμα και τις διαφορετικές υφές που θα έχουν οι επιφάνειες των διαφορετικών επιπέδων παρουσιάζεται με τη μορφή δειγματολογίου. Παρόλη την ερευνητική του ιδιότητα, το αντικείμενο, στην παρούσα του μορφή, προτείνεται και ως ένα αυτούσιο εικαστικό έργο.

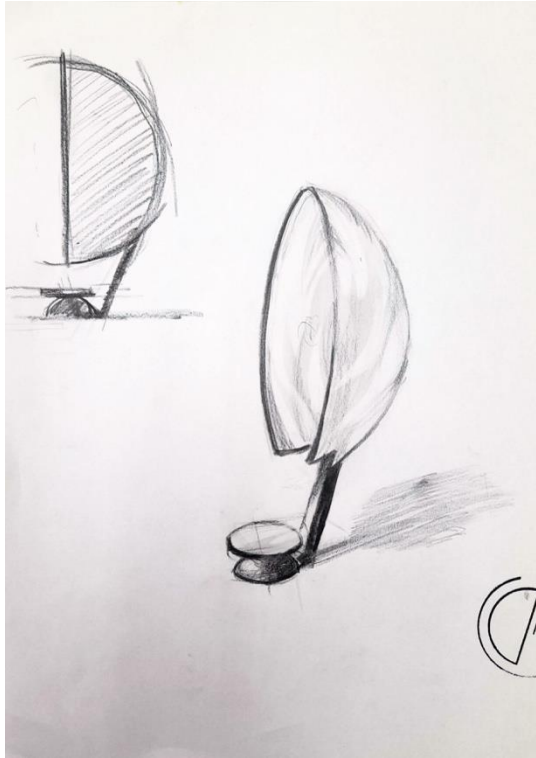

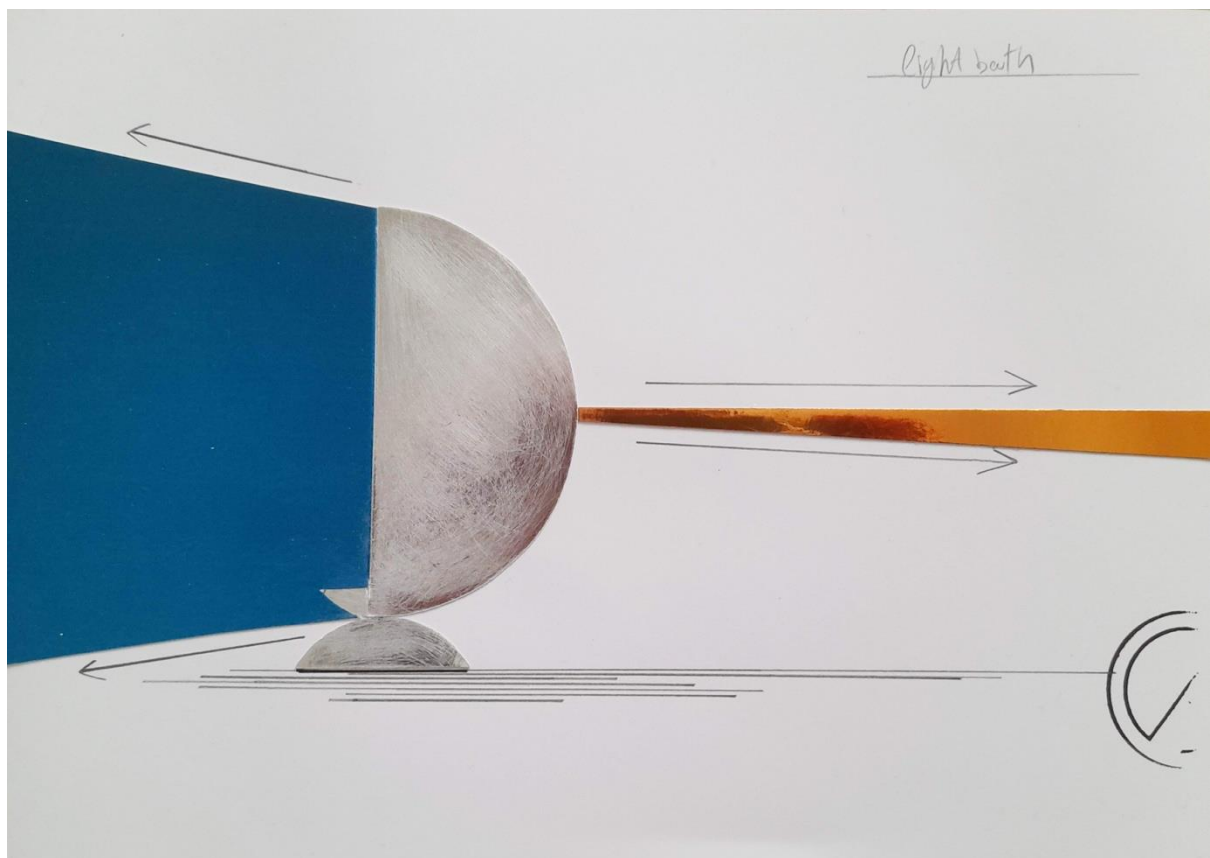
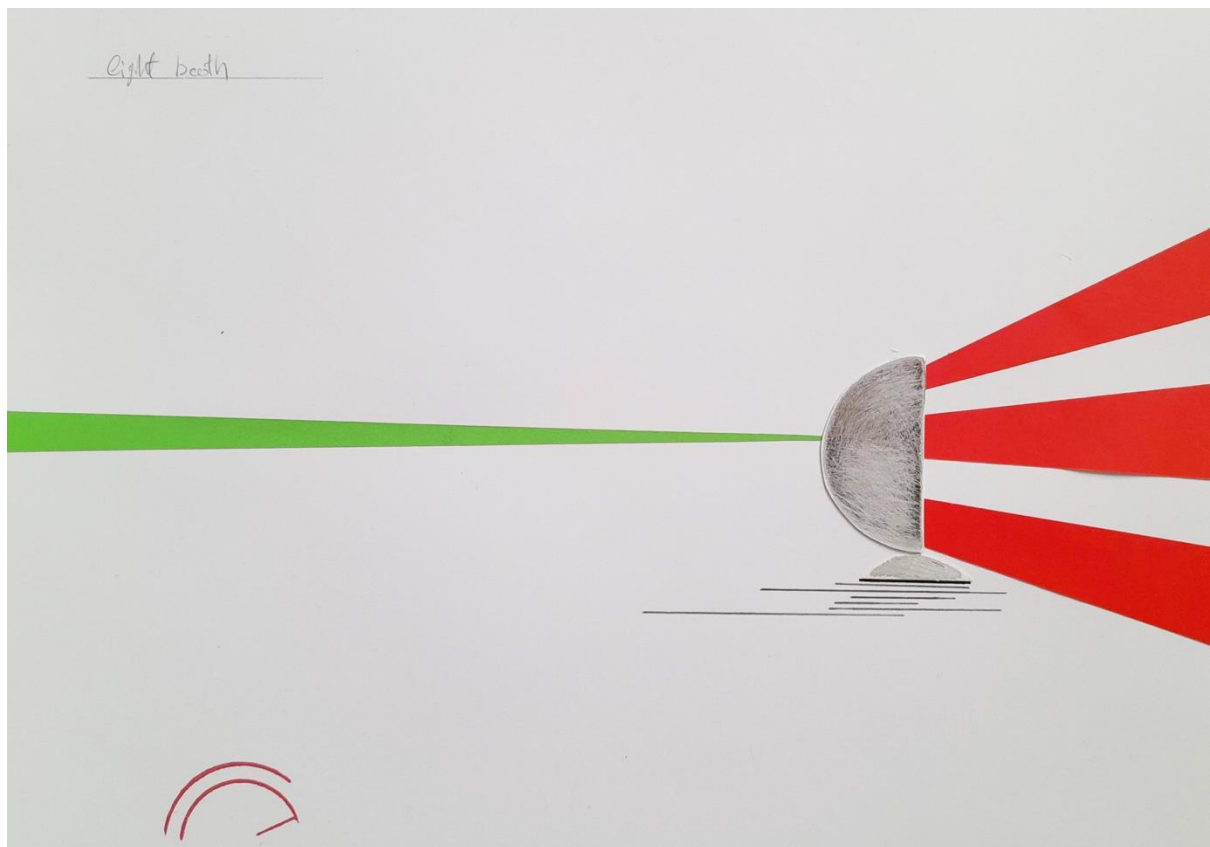
Μάθημα Α' Εξαμήνου – Βίντεο-εγκαταστάσεις

Interactive color booth

Με αφετηρία τον χρωματικό κύκλο του Johannes Itten και τη σχετική θεωρία του για το χρώμα, η ιδέα του διαδραστικού χρωματικού θαλάμου εμπλέκει τις αισθήσεις της κίνησης, αιθουσαίο και ιδιοδεκτικό, με την αίσθηση της όρασης. Η βάση του γλυπτού είναι ένας δίσκος που φέρει τα 3 βασικά χρώματα και τα συμπληρωματικά τους. Ο χρήστης, πατώντας επάνω στις χρωματικές περιοχές, ενεργοποιεί μέσω αισθητήρων τις αντίστοιχες χρωματικά φωτεινές πηγές που βρίσκονται στο κοίλο κουβούκλιο γύρω του, όπως φαίνεται στο παραπάνω σχέδιο. Παράλληλα, στην πίσω (κυρτή) πλευρά του ημισφαιρίου ενεργοποιείται μια φωτεινή πηγή που εκπέμπει το αντίστοιχο συμπληρωματικό χρώμα σε μορφή δεσμίδας φωτός. Το γλυπτό συνδυάζει την κίνηση με το χρώμα σε ένα παιχνίδι συντονισμού των 3 αισθήσεων που εμπλέκονται σε αυτό.

Σχέδια-κολλάζ

Μακέτα

Αισθητηριακή επεξεργασία – αισθητηριακή ολοκλήρωση

Only through art can we get outside of ourselves and know another's view of the universe which is not the same as ours and see landscapes which would otherwise have remained unknown to us like landscapes of the moon.
Marcel Proust

Παραφράζοντας τον Marcel Proust, μόνο μέσα από τις αισθήσεις μας μπορούμε να βγούμε από τον εαυτό μας και να αντιληφθούμε τον κόσμο. Η αντίληψη (στη ψυχολογία) ορίζεται ως μια σύνθετη και πολύπλοκη λειτουργία τού ψυχοφυσικού οργανισμού κατά την οποία το άτομο επιλέγει, οργανώνει και μεταφράζει τα δεδομένα που προέρχονται από το περιβάλλον³. Δηλαδή, η αντίληψη είναι η γνωστική διαδικασία που μας επιτρέπει να ερμηνεύσουμε⁴ το περιβάλλον μας μέσα από τα ερεθίσματα που συλλέγουμε από τα αισθητήρια όργανα μας.

Η αισθητηριακή επεξεργασία αναφέρεται στη πρόσληψη, οργάνωση και ερμηνεία των αισθητηριακών ερεθισμάτων με τη συνεργασία των οχτώ αισθητηριακών συστημάτων:

1. Απτικό (τι ακουμπάμε - μας ακουμπάει και πως είναι υφή του, η θερμοκρασία του κλπ.)
2. Αιθουσαίο (που βρίσκεται το σώμα μας στο χώρο - διατήρηση της ισορροπίας μας)
3. Ιδιοδεκτικό (που βρίσκονται τα μέλη του σώματός μας και πως κινούνται)
4. Οπτικό (τι είναι αυτό που βλέπουμε και που βρίσκεται)
5. Ακουστικό (τι ακούμε και από που προέρχεται ο ήχος)
6. Γευστικό (τι είναι αυτό που γευόμαστε και ποια η «έντασή» του)
7. Οσφρητικό (τι είναι αυτό που μυρίζουμε και ποια η «έντασή» του)
8. Ενδοδεκτικό σύστημα (η αίσθηση που παίρνουμε από το σώμα μας μέσω των σπλάχνων, της κύστης, της καρδιάς, που πονάμε κλπ.)

Αυτοί οι υποδοχείς μετατρέπουν το προσλαμβανόμενο ερέθισμα σε αισθητηριακή πληροφορία που αποστέλλεται στον εγκέφαλο για επεξεργασία, με αποτέλεσμα μια καθορισμένη κινητική ή και συμπεριφορική ανταπόκριση. Η ικανότητα του Κεντρικού Νευρικού Συστήματος (ΚΝΣ) να οργανώνει και να επεξεργάζεται τις αισθητηριακές πληροφορίες που μεταφέρονται στον εγκέφαλο ονομάζεται αισθητηριακή ολοκλήρωση⁵ και είναι μια εγγενής νευροβιολογική διαδικασία που επιτρέπει την αποτελεσματική αντίδραση σε ερεθίσματα.

³ Robbins & Judge, 2007

⁴ Ο τρόπος που μεταφράζονται αυτές οι πληροφορίες εξαρτάται από τις προηγούμενες εμπειρίες, τις γνώσεις, τα πιστεύω, τις προσδοκίες και τα κίνητρα του κάθε ατόμου (Schneider, Goldstein, & Smith, 1995).

⁵ Ayres, A. J. (1979). Sensory Integration and the Child. Los Angeles, CA: Western Psychological Services.

Η διαδικασία της αισθητηριακής ολοκλήρωσης μπορεί να διαχωριστεί σε 4 φάσεις:

- εγγραφή (λήψη της αισθητηριακής πληροφορίας)
- διαμόρφωση (ρύθμιση της έντασης του ερεθίσματος)
- διάκριση (το ερέθισμα οργανώνεται και ερμηνεύεται για να διακρίνει τη συνάφεια, τα χαρακτηριστικά και τις ειδικές του ιδιότητες)
- απόκριση (ο εγκέφαλος ενσωματώνει όλα τα επεξεργασμένα ερεθίσματα για να δημιουργήσει μια κατάλληλη απόκριση που θα οδηγήσει σε μια συγκεκριμένη συμπεριφορά και κινήσεις).

Διαταραχή αισθητηριακής επεξεργασίας – Αυτισμός

Στα άτομα τυπικής ανάπτυξης, η ικανότητα αναγνώρισης και επεξεργασίας των αισθητηριακών ερεθισμάτων γίνεται αυτόματα με την ωρίμανση του εγκεφάλου. Εμφανίζεται κατά την κύηση, αναπτύσσεται κατά την παιδική ηλικία και οι περισσότερες λειτουργίες της έχουν εμπεδωθεί ως την περίοδο της εφηβείας. Στα άτομα με αυτισμό θεωρείται ότι υπάρχει διαταραχή των αισθήσεων, στην οποία κάθε αίσθηση λειτουργεί απομονωμένα από τις άλλες αισθήσεις και ο εγκέφαλος δεν είναι σε θέση να οργανώσει αυτά τα ερεθίσματα. Η διαταραχή της αισθητηριακής επεξεργασίας είναι η μη αποτελεσματική προώθηση ή επεξεργασία της πληροφορίας από τα νευρολογικά συστήματα. Εκδηλώνεται στο Κ.Ν.Σ. όπου η ροή του εισερχόμενου αισθητηριακού ερεθίσματος και της προσαρμοστικής απόκρισης, χάνουν τον συντονισμό τους. Είναι από τους πιο συνηθισμένους φαινοτύπους συμπεριφοράς που παρατηρούνται στα άτομα που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού⁶. Έχει σαν αποτέλεσμα την πρόκληση υπό-ευαισθησίας ή υπέρ-ευαισθησίας των ατόμων με αυτισμό σε ερεθίσματα, ενώ μπορεί να επηρεάσει μια ή περισσότερες αισθήσεις.⁷

- Υπό-ευαίσθητο χαρακτηρίζεται το άτομο που προσλαμβάνει/διακρίνει το ερέθισμα με μικρότερη ένταση ή του παίρνει περισσότερη ώρα για να το αισθανθεί. Συχνά έχει μειωμένη διέγερση.
- Υπέρ-ευαίσθητο είναι το άτομο που προσλαμβάνει το ερέθισμα με μεγαλύτερη ένταση με αποτέλεσμα να του είναι ενοχλητικό και να καθίσταται δύσκολο να μειώσει το ερέθισμα, προκειμένου να αντιδράσει κατάλληλα. Συχνά έχει αυξημένη διέγερση.

⁶ Mark Mikkelsen, Ericka L. Wodka, Stewart H. Mostofsky, Nicolaas A.J. Puts. Autism spectrum disorder in the scope of tactile processing. *Developmental Cognitive Neuroscience*, Volume 29, 2018, pp. 140-150.

⁷ Suarez, M. A. (2012). Sensory processing in children with autism spectrum disorders and impact on functioning. *Pediatric Clinics of North America*, 59(1), 203-214.

Θεραπευτικές προσεγγίσεις

Οι θεραπευτικές παρεμβάσεις για την επίτευξη της αισθητηριακής ολοκλήρωσης του ατόμου ασκούνται από εξειδικευμένους Εργοθεραπευτές. Ορισμένοι από τους βασικούς στόχους της θεραπείας είναι οι:

- βελτίωση της αισθητηριακής επεξεργασίας
- αισθητηριακή ρύθμιση, διάκριση και οργάνωση
- βελτίωση των κινητικών δεξιοτήτων
- χαλάρωση, ευχαρίστηση και διέγερση των αισθητήριων οργάνων

Οι θεραπευτές εφαρμόζουν ποικίλες μεθόδους σε ένα ειδικά διαμορφωμένο περιβάλλον το οποίο προσφέρει αισθητηριακές εμπειρίες. Χρησιμοποιούν εξειδικευμένο εξοπλισμό και υλικά, τα οποία αξιοποιούνται σε παιγνιώδεις δραστηριότητες, ώστε να βελτιωθούν οι δεξιότητες του ατόμου με τρόπο αβίαστο και απλό. Αυτά περιλαμβάνουν διαφορετικά είδη κούνιας, αιώρες, τραμπολίνο, τοίχο αναρρίχησης, μονόζυγο, μπάλες, στρώματα, απτικά αντικείμενα με διαφορετικές υφές, γιλέκα πίεσης, καθρέφτες, δίσκους ισορροπίας, χρωματικά πάνελ κ.ά.. Επιπλέον, υπάρχουν οι αίθουσες *Snoezelen* (controlled multisensory environment) που αναπτύχθηκαν τη δεκαετία του '70 στην Ολλανδία, και είναι ειδικά σχεδιασμένες για να προσφέρουν ερεθίσματα σε διάφορες αισθήσεις, χρησιμοποιώντας εφέ φωτισμού, χρώμα, ήχους, μουσική, αρώματα κ.λ.π.. Μπορούν να προγραμματιστούν για να παρέχουν μια πολυαισθητηριακή εμπειρία ή μία μοναδική αισθητηριακή εστίαση, απλώς προσαρμόζοντας τον φωτισμό, την ατμόσφαιρα, τους ήχους και τις υφές στις συγκεκριμένες ανάγκες του ατόμου τη στιγμή της χρήσης.

Επίμετρο

Εικαστικές και άλλες αναφορές

Εικόνες από έργα καλλιτεχνών, αισθητηριακά περιβάλλοντα και άλλες πηγές πάνω στις οποίες βασίστηκε η έρευνα σε επίπεδο φόρμας, χρώματος και περιεχομένου.

Καλλιτέχνες

Richard Long

Δημήτρης Πικιώνης

Gaëlle Villedary

Andy Goldsworthy

Ugo Rondinone

Michael Johansson

Olafur Eliasson

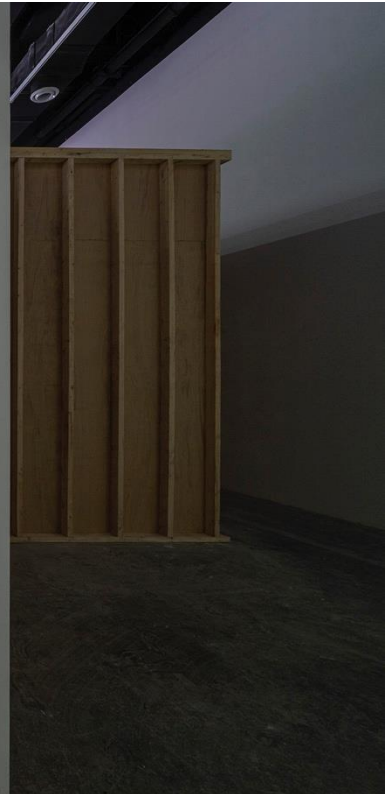
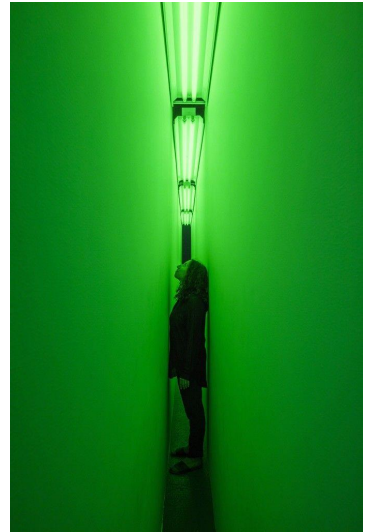
James Turrell

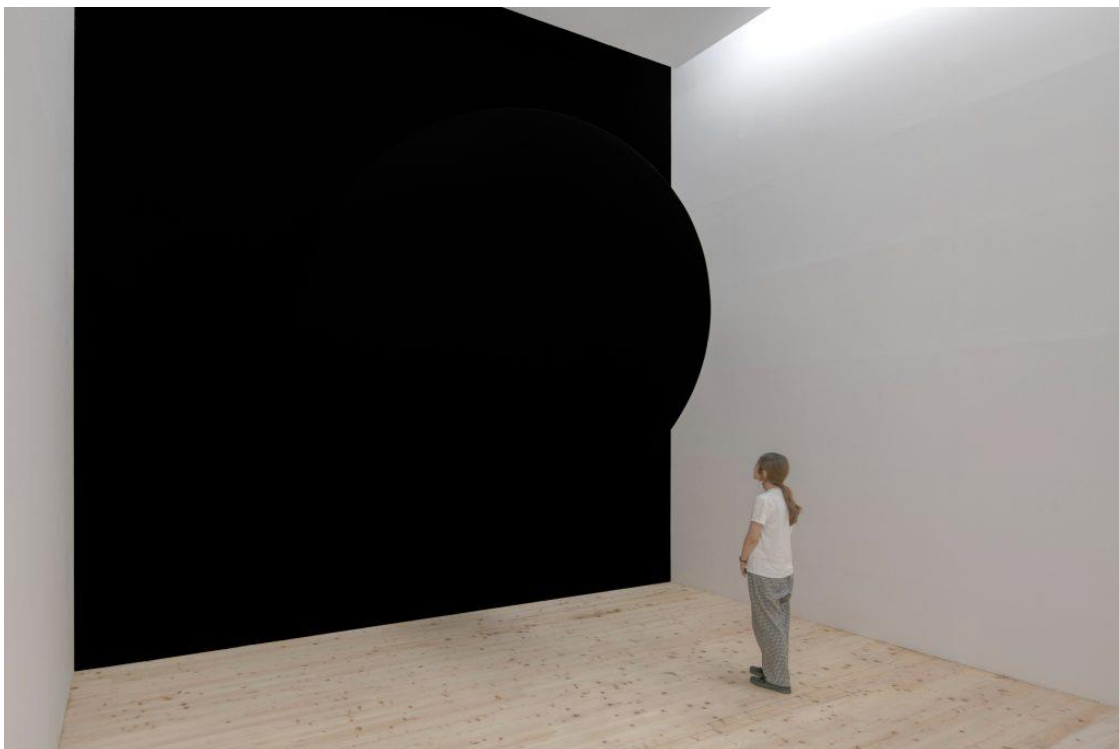
Dan Flavin

Bruce Nauman

Anish Kapoor

Χώροι εργοθεραπείας

Αίθουσες Snoezelen

Sensory equipment

Πίνακας και δίσκοι αφής

Κουρτίνες με δεσμίδες φωτός – διαδραστικός χρωματικός πίνακας ήχου-φωτός

Διαδραστικός ηχητικός τοίχος

Μαλακοί καθρέφτες

Β' Εξάμηνο
Εαρινό εξάμηνο 2022-2023

Multisensory Sculpture

Ελένη Μολύβα | AM 192

Εργασία Β' Εξαμήνου

Μάθημα: Σύλληψη και διαδικασία στην εικαστική δημιουργία

Διδάσκων: Ορέστης Πάγκαλος

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Τέχνη και Δημόσιος Χώρος»

Τμήμα Εικαστικών Τεχνών και Επιστημών
της Τέχνης | Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή
2. Το πρώτο στάδιο της έρευνας.
3. Το δεύτερο στάδιο της έρευνας: Η παρατήρηση της αλληλεπίδρασης των μαθητών με ΔΑΦ με το γλυπτό.
 - 3.1.1. Σκοπός
 - 3.1.2. Μεθοδολογία
 - 3.1.3. Περιγραφή της έρευνας
4. Δεδομένα παρατήρησης
 - 4.1. Αλληλεπίδραση των μαθητών με το γλυπτό
 - 4.2. Τα χαρακτηριστικά της αλληλεπίδρασης των μαθητών με το γλυπτό.
5. Συμπεράσματα

Βιβλιογραφικές αναφορές

Παράρτημα

1. Φωτογραφίες από τη δράση
2. Έντυπο συγκατάθεσης
3. Ατομικό οπτικοποιημένο πρόγραμμα
4. Κλείδα παρατήρησης

1. Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία αποτελεί συνέχεια της έρευνας που αναπτύχθηκε στο Α' εξάμηνο του Π.Μ.Σ. «Τέχνη και Δημόσιος Χώρος». Η έρευνα έχει στόχο τη δημιουργία εικαστικών έργων που ενσωματώνουν ως δομικό χαρακτηριστικό αισθητηριακά ερεθίσματα. Έτσι, το έργο προσφέρει δυνατότητες διάδρασης και αισθητηριακές εμπειρίες στον θεατή-συμμετέχοντα, η πρόσληψη των οποίων είναι απαραίτητη για την «ανάγνωση» του έργου.

Τα ζητήματα που στάθηκαν αφορμή για την έρευνα είναι:

- Η ιδιαιτερότητα των ατόμων με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) στον τρόπο που αλληλοεπιδρούν με το περιβάλλον ως προς την επεξεργασία των αισθητηριακών ερεθισμάτων.
- Η περιορισμένη προσβασιμότητα αυτής της κοινωνικής ομάδας σε χώρους που φιλοξενούν έργα τέχνης (πινακοθήκες, μουσεία, γκαλερί).

Αντικείμενο της παρούσας έρευνας είναι η επαφή των ατόμων με ΔΑΦ με εικαστικά έργα στο δικό τους, οικείο, δημόσιο χώρο του σχολείου, διερευνώντας τους τρόπους σύνθεσης τους ώστε να είναι ελκυστικά για αυτούς και, σε μελλοντικό χρόνο, η εξέταση της δυνατότητας αισθητηριακής ρύθμισης, μέσα από την επεξεργασία των πληροφοριών που θα προκύψουν από την παρατήρηση αυτής της αλληλεπίδρασης. Διευκρινιστικά, στόχος μου δεν είναι η εύρεση ενός θεραπευτικού εργαλείου, αλλά η ανάπτυξη επαφής των ατόμων με ΔΑΦ με έργα τέχνης και τα πιθανά οφέλη που μπορούν να αποκομίσουν από αυτήν σε αισθητικό και αισθητηριακό επίπεδο.

2. Το πρώτο στάδιο της έρευνας

Στο πρώτο εξάμηνο η έρευνα προσανατολίστηκε στη δημιουργία ενός γλυπτικού αντικειμένου με αισθητηριακά ερεθίσματα. Αποτελεί μια πρώτη εκδοχή, ένα αντικείμενο-πρότυπο που προσεγγίστηκε με τη λογική της έρευνας πάνω στη φόρμα και τη λειτουργία του. Πρόκειται για ένα γλυπτό με διαστάσεις 130x45x13cm που κατασκευάστηκε ως δημιουργική, εν εξελίξει μακέτα του τελικού γλυπτού σε κλίμακα περίπου 1:6. Αποτελείται από μια βάση πάνω στην οποία είναι στερεωμένα 19 διακριτά επίπεδα σε διαφορετικά ύψη. Τα 19 επίπεδα έχουν στερεωθεί στη βάση πάνω σε κυλινδρικά αφρολέξ διαφορετικών διαστάσεων και σκληρότητας έτσι ώστε να προσφέρουν διαφορετικά κινητικά και απτικά ερεθίσματα ενεργοποιώντας τις αντίστοιχες αισθήσεις.

Το γλυπτό-πρότυπο

3. Το δεύτερο στάδιο της έρευνας

Η παρατήρηση της αλληλεπίδρασης των μαθητών με ΔΑΦ με το γλυπτό.

3.1 Σκοπός της έρευνας

Στο δεύτερο στάδιο σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε μια έρευνα στο *Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Πειραιά για παιδιά με αυτισμό*⁸ με σκοπό την παρατήρηση και την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με: 1) την αλληλεπίδραση ή μη των μαθητών με το γλυπτό και 2) τα χαρακτηριστικά της αλληλεπίδρασης τους με αυτό. Ζητούμενο, μέσα από την ανάλυση των δεδομένων που θα προκύψουν είναι η εξέλιξη της έρευνας σε σχεδιαστικό επίπεδο. Δηλαδή, η εκ νέου διαμόρφωση του γλυπτού αναφορικά με το μέγεθος, τη δομή και το είδος της διάδρασης που προσφέρουν τα ενσωματωμένα αισθητηριακά ερεθίσματα.

3.2 Μεθοδολογία της έρευνας

Για τη συλλογή των παραπάνω στοιχείων σχεδιάστηκε μία ποιοτική έρευνα και έγινε συστηματική παρατήρηση 4 μεταβλητών. Πρόκειται για μια μη δομημένη δράση κατά την οποία ένα αντικείμενο τέχνης τοποθετήθηκε στο γνώριμο, για τους μαθητές, χώρο του σχολικού περιβάλλοντος και προσφέρθηκε για ελεύθερη ενασχόληση και επεξεργασία από αυτούς, χωρίς καθοδήγηση.

Χώρος και χρόνος διεξαγωγής της έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στον προαύλιο χώρο του Δημοτικού Σχολείου στις 2/6 και 7/6 του 2023. Το δείγμα μαθητών χωρίστηκε σε 4 ομάδες (4 / 4 / 3 / 4 παιδιά). Η διάρκεια παρατήρησης της κάθε ομάδας ορίστηκε στα 30 λεπτά. Οι ερευνητές (η γράφουσα και 2 βοηθοί παρατήρησης) βρίσκονταν σε απόσταση περίπου 8 μέτρων από το υπό παρατήρηση γλυπτό, ώστε να επηρεάσουν όσο το δυνατόν λιγότερο τη συνθήκη.

Συλλογή δεδομένων

Τα δεδομένα συλλέχθηκαν με τη μέθοδο της μη συμμετοχικής παρατήρησης από τους ερευνητές με συμπλήρωση κλείδας παρατήρησης και ημερολόγιο δράσης για καταγραφή πληροφοριών σχετικά με το είδος σωματικής επαφής και ενασχόλησης που ανέπτυξαν οι συμμετέχοντες με το γλυπτό.

Μεταβλητές παρατήρησης

Οι 4 μεταβλητές που παρατηρήθηκαν:

1. Βλεμματική επαφή
2. Φυσική εγγύτητα
3. Σωματική επαφή
4. Ενασχόληση

Βλεμματική επαφή

⁸ Η διεξαγωγή της έρευνας εγκρίθηκε από το Σύλλογο Διδασκόντων και τη Διεύθυνση του σχολείου μετά από σχετικό αίτημα. Οι γονείς των παιδιών συμπλήρωσαν έντυπο συγκατάθεσης για τη συμμετοχή τους στην έρευνα.

Ως βλεμματική επαφή ορίζεται η οπτική αναγνώριση του γλυπτού από το παιδί μέσω κοιτάγματος για τουλάχιστον 2”.

Φυσική εγγύτητα

Ως φυσική εγγύτητα ορίζεται η προσέγγιση του γλυπτού από το παιδί, μειώνοντας την φυσική απόσταση που το χωρίζει από αυτό, μετά την κατάκτηση της βλεμματικής επαφής, με σαφή κατεύθυνση προς το μέρος του.

Σωματική επαφή

Ως σωματική επαφή ορίζεται το άγγιγμα του γλυπτού από το παιδί, με διάρκεια έως 5”, ανεξαρτήτως του είδους της επαφής (ακούμπημα, χάιδεμα, χτύπημα, πάτημα κλπ.).

Ενασχόληση

Ως ενασχόληση ορίζεται η οποιαδήποτε εμπλοκή του παιδιού με το γλυπτό για περισσότερο από 5”. Η εμπλοκή μπορεί να είναι ατομική ή ομαδική και να αφορά: άγγιγμα, ενεργή οπτική επεξεργασία, περπάτημα, χτύπημα, ξάπλωμα κλπ.

Οι συμμετέχοντες

Αρχικά, έγινε μια ευρεία επιλογή των πιθανών συμμετεχόντων με κριτήριο την ενσωμάτωση στο δείγμα παιδιών με διαφορετικά χαρακτηριστικά όσον αφορά τα εξής πεδία:

- λεκτική επικοινωνία
- κινητικές δεξιότητες
- κοινωνικές δεξιότητες
- επίπεδο δραστηριότητας (ενεργητικότητα)
- οπτική αντίδραση
- αντίδραση και χρήση της αίσθησης της αφής
- χρήση παιχνιδιών
- νοητική λειτουργία

Τα παραπάνω στοιχεία προέκυψαν από τους ατομικούς φακέλους αξιολογήσεων των παιδιών, συνεντεύξεις με τους εκπαιδευτικούς τους και την προσωπική εμπειρία μου με τα παιδιά τα 2 προηγούμενα χρόνια⁹. Στη συνέχεια, στάλθηκε έντυπο συγκατάθεσης γονέων¹⁰ για τη συμμετοχή των παιδιών στην έρευνα με πλήρη περιγραφή της δράσης. Από τις θετικές απαντήσεις που προέκυψαν επιλέχθηκαν τα 15 παιδιά που συνολικά καλύπτουν το ευρύτερο δυνατό φάσμα των παραπάνω χαρακτηριστικών.

⁹ Έχω υπηρετήσει στο σχολείο ως αναπληρώτρια καθηγήτρια εικαστικών κατά τα σχολικά έτη 2020-2022.

¹⁰ Βλ. παράρτημα, σελ. 21

3.3 Περιγραφή της έρευνας

Πριν την έρευνα

Καθότι έχω εργαστεί ως εικαστικός στο συγκεκριμένο σχολείο, η πλειονότητα των μαθητών με αναγνωρίζει. Έτσι, επισκέφτηκα μαζί με τις 2 βοηθούς παρατήρησης τους συμμετέχοντες μαθητές στις τάξεις τους την προηγούμενη και την ίδια ημέρα της έρευνας, ώστε η όποια αντίδραση προκύψει από τους συμμετέχοντες μαθητές από την έκπληξη της ξαφνικής μου εμφάνισης (και των βοηθών παρατήρησης), να λάβει χώρα εντός της τάξης και να μην αποτελέσει στοιχείο διάσπασης κατά τη διάρκεια της έρευνας.

Δεν έγινε καμία προετοιμασία των μαθητών σχετικά με την επικείμενη δράση γιατί αυτό που μελετάται είναι η αυθόρμητη αντίδραση στο νέο ερέθισμα, το γλυπτό. Ωστόσο, έγινε παρέμβαση στο οπτικοποιημένο, ατομικό, ημερήσιο πρόγραμμα τους με προσθήκη του εικονιδίου «προαύλιο» στην επιλεγμένη διδακτική ώρα, ώστε να μην υπάρξει συναισθηματική φόρτιση από την ξαφνική αλλαγή προγράμματος τους¹¹.

Η διαδικασία της έρευνας

Το γλυπτό βρίσκεται στον προαύλιο χώρο του σχολείου.

Ο εκπαιδευτικός της τάξης συνοδεύει τους μαθητές στο προαύλιο για ελεύθερο παιχνίδι, ακολουθώντας τη σήμανση του ατομικού προγράμματος.

Συστηματική παρατήρηση των μαθητών για 30 λεπτά.

Οι μαθητές επιστρέφουν στην τάξη.

¹¹ Βλ. παράρτημα, σελ. 23

4. Δεδομένα παρατήρησης

Σκοπός της έρευνας, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ήταν η συλλογή δεδομένων σχετικά με:

1. την αλληλεπίδραση ή μη των μαθητών με το γλυπτό
2. τα χαρακτηριστικά της αλληλεπίδρασης τους με το γλυπτό

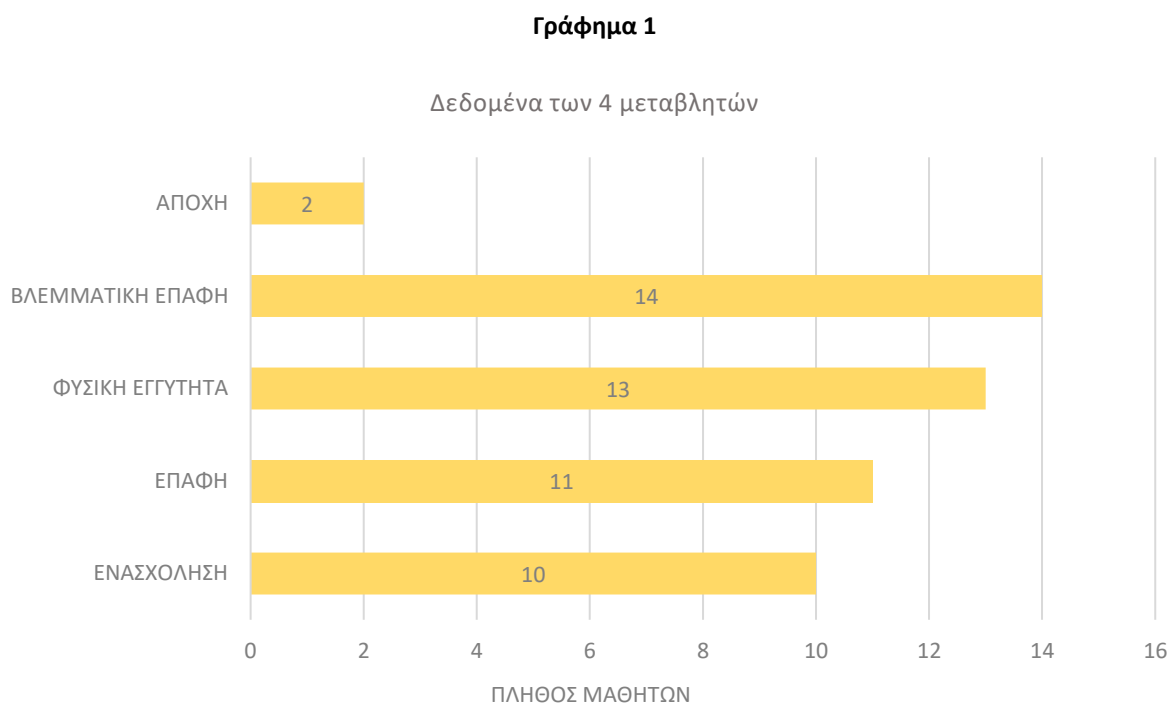
Σημειώσεις σχετικά με τη διεξαγωγή της έρευνας

Σημείωση 1: Το δείγμα των 15 μαθητών (Μ) που επιλέχθηκε για την υλοποίηση της έρευνας αυξήθηκε κατά 1 άτομο ανεβάζοντας το πλήθος των συμμετεχόντων σε 16. Η προσθήκη προέκυψε τυχαία, κατά τον χρόνο παρατήρησης της ομάδας 2 στις 2/6/2023, με την αυθόρμητη εμπλοκή του μαθητή Μ9 με το γλυπτό. Ο Μ9 βρέθηκε συμπτωματικά στην αυλή, όπου διεξαγόταν η έρευνα, κατά τη μεταφορά του από την τάξη του στην τουαλέτα. Όταν η συνοδός άφησε το χέρι του Μ9 στην πορεία προς την τουαλέτα, αυτός άλλαξε πορεία και κατευθύνθηκε προς το γλυπτό. Καθότι η έρευνα ήταν σε εξέλιξη, και σε συνδυασμό με το ενδιαφέρον που παρουσίαζε το γεγονός αυτό σε σχέση με το περιεχόμενο της έρευνας, αποφάσισα να μην επέμβω, σταματώντας τον Μ9, αλλά να συμπεριλάβω το γεγονός στα δεδομένα της έρευνας.

Σημείωση 2: Στις 7/6/2023, μετά το τέλος της παρατήρησης της τέταρτης και τελευταίας ομάδας, αποφάσισα, με τη σύμφωνη γνώμη της διεύθυνσης του σχολείου, να διατηρήσω την θέση του γλυπτού στο προαύλιο κατά την ώρα του διαλείμματος, όταν όλοι οι μαθητές είναι παρόντες. Ο λόγος αυτής της επιλογής συνίσταται στο ιδιαίτερα ενδιαφέρον στοιχείο που αναδύθηκε, κατά τη διάρκεια της συστηματικής παρατήρησης, της κοινωνικής αλληλεπίδρασης που προέκυπτε μεταξύ των μαθητών γύρω από το γλυπτό. Η συνθήκη του διαλείμματος αποτελούσε το ιδανικό πλαίσιο ώστε να παρατηρηθεί περαιτέρω αυτό το φαινόμενο.

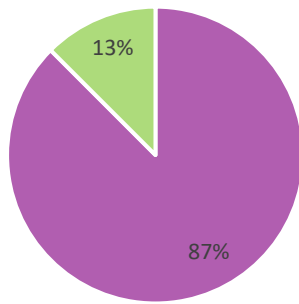
4.1 Αλληλεπίδραση των μαθητών με το γλυπτό

Σχετικά με το πρώτο σκέλος της έρευνας, που αφορά το κατά πόσο οι υπό παρατήρηση μαθητές έδειξαν σημάδια αλληλεπίδρασης με το γλυπτό, προέκυψαν τα στοιχεία που αναπαρίστανται στα Γραφήματα 1 - 4. Οι 4 μεταβλητές που παρατηρήθηκαν επιτυγχάνονται από τους μαθητές κλιμακωτά με αφετηρία την *βλεμματική επαφή* και ανώτατο επίπεδο εμπλοκής την *ενασχόληση*.

Παρατηρήσεις: Από το σύνολο των 16 μαθητών, οι 2 δεν έδειξαν κανένα σημάδι εμπλοκής με το γλυπτό. 14 μαθητές πραγματοποίησαν βλεμματική επαφή, 13 προσέγγισαν το γλυπτό μειώνοντας τη φυσική απόσταση από αυτό, 11 είχαν απτική διάδραση και 10 επέδειξαν εκτεταμένη ενασχόληση με το γλυπτό.

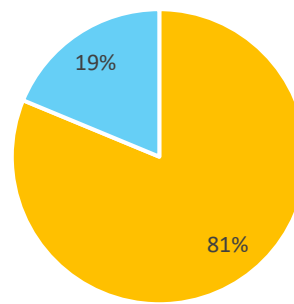
Οπτική επεξεργασία

■ Ναι ■ Όχι

Γράφημα 2

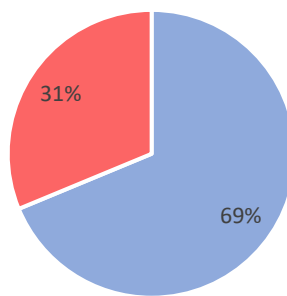
Σωματική κινητοποίηση

■ Ναι ■ Όχι

Γράφημα 3

Ενεργή εμπλοκή

■ Ναι ■ Όχι

Γράφημα 4

Παρατηρήσεις

Γράφημα 2: ως οπτική επεξεργασία ορίζεται η επίτευξη της πρώτης μόνο μεταβλητής, βλεμματική επαφή.

Γράφημα 3: ως σωματική κινητοποίηση ορίζεται η επίτευξη των 2 μεταβλητών, βλεμματική επαφή και φυσική εγγύτητα.

Γράφημα 4: ως ενεργή εμπλοκή ορίζεται η κατάκτηση τουλάχιστον 3 μεταβλητών, βλεμματική επαφή, φυσική εγγύτητα και επαφή.

Συμπεράσματα

Τα στατιστικά δεδομένα που προέκυψαν από την κλείδα παρατήρησης¹² με τις 4 μεταβλητές παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία μόνο ως ποσοτικά δεδομένα σχετικά με το ποσοστό και το βαθμό αλληλεπίδρασης των μαθητών με το γλυπτό. Ωστόσο, αποτελούν μια αρκετά χρήσιμη βάση δεδομένων προς επεξεργασία και εξαγωγή περαιτέρω συμπερασμάτων που θα αξιοποιηθεί στην πορεία της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, επιδέχονται ανάλυσης και ερμηνείας σε συνάρτηση με άλλα εργαλεία, όπως για παράδειγμα, τα αποτελέσματα της Κλίμακας Αυτισμού Παιδικής Ηλικίας (C.A.R.S.)¹³ κ.ά.

4.2. Τα χαρακτηριστικά της αλληλεπίδρασης των μαθητών με το γλυπτό

Ακολουθούν συμπεράσματα, που προκύπτουν από τις σημειώσεις που καταγράφηκαν κατά τη συστηματική παρατήρηση, σχετικά με τα γενικά χαρακτηριστικά της αλληλεπίδρασης των παιδιών με το γλυπτό. Επίσης, ορισμένες περιγραφές περιπτώσεων με ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Τα παιδιά με περισσότερο ανεπτυγμένες τις δεξιότητες της κοινωνικής επικοινωνίας προσέγγισαν το γλυπτό πιο εύκολα, με περισσότερο θάρρος και πιο γρήγορα από τα παιδιά στα οποία κυριαρχεί η τάση της απομόνωσης.

Τα παιδιά με αυξημένη κοινωνική αλληλεπίδραση αφοσιώθηκαν στην ενασχόληση και επεξεργασία του γλυπτού από την έναρξη έως το τέλος του χρόνου και ανέπτυξαν αλληλεπίδραση μεταξύ τους (M3, M4, M5, M6).

Τα πιο μοναχικά παιδιά έδειξαν ζωηρό ενδιαφέρον, το οποίο, όμως, τις περισσότερες φορές περιορίστηκε σε εξ αποστάσεως οπτική επεξεργασία (M1 και M2). Ωστόσο, υπήρξε η περίπτωση του μαθητή M14, ένα αγόρι 10 χρονών, χωρίς λειτουργικό λόγο, με δυσκολία ένταξης σε ομαδική δραστηριότητα και κοινωνικά απομονωμένο. Ο M14 παρέμεινε στο στάδιο της οπτικής επεξεργασίας για αρκετό χρόνο δειλιάζοντας να πλησιάσει το γλυπτό καθώς εκεί βρισκόταν ο M15 και τριγύρω περιφερόταν με έντονη κινητικότητα η M13. Κάποια στιγμή ο M14, βγήκε από τη «χωρική» ζώνη ασφαλείας που διατηρούσε απέναντι στους υπόλοιπους και άγγιξε μια φορά το γλυπτό και το πάτησε με το ένα του πόδι. Έπειτα επέστρεψε στη ζώνη ασφάλειας.

Επίσης, η περίπτωση του M16 από την ίδια ομάδα, ο οποίος, ζητώντας βοήθεια με στόχο να προσεγγίσει το γλυπτό, ανέπτυξε κοινωνική επαφή. Με πλησίασε και τραβώντας το χέρι μου κατευθύνθηκε μαζί μου προς το γλυπτό και το περπάτησε. Ο M16 είναι ένα εννιάχρονο αγόρι χωρίς λόγο, αρκετά απομονωμένο και ταραζεται πολύ όταν αλλάζει το καθημερινό του πρόγραμμα.

Οι περιπτώσεις M3 και M4

¹² Βλ. παράρτημα, σελ. 23

¹³ Schopler et al., 1998. Εργαλείο αξιολόγησης της σοβαρότητας των συμπτωμάτων του αυτισμού.

Ο Μ3 είναι 13 χρονών, έχει λειτουργικό λόγο με πολύ κακή άρθρωση. Αναπτύσσει κοινωνική αλληλεπίδραση με τους συμμαθητές του και σωματικό παιχνίδι.

Ο Μ4 είναι 9 χρονών, δε μιλάει και συνήθως είναι ήρεμος αλλά όχι πολύ κοινωνικός. Είναι καινούριος στο σχολείο.

Ο Μ4 αναγνώρισε το γλυπτό εξαρχής και το προσέγγισε σε απόσταση μερικών μέτρων. Κρατάει την απόσταση και παρατηρεί τις κινήσεις του Μ3, ο οποίος έχει έρθει πρώτος σε επαφή μαζί του. Όταν ο Μ3 απομακρύνεται, ο Μ4 το προσεγγίζει αμέσως και το περπατάει χωρίς αναστολή. Το περνάει πολλές φορές από τη μια μεριά στην άλλη και μετά αλλάζει φορά. Απομακρύνεται, πάει στην κούνια. Επανερχεται με τον Μ3 παρών στο γλυπτό. Βηματίζει παρέα με τον Μ3 πάνω στο γλυπτό, ο ίδιος προηγείται. Ξαπλώνει στη μοκέτα, το παρατηρεί από διάφορες οπτικές γωνίες, το πιέζει. Ανεβαίνει επάνω στο γλυπτό και το δοκιμάζει με όλο του το σώμα. Ξαπλώνει μπρούμυτα, κάθετα σε θέση "τραπεζάκι" κ.ά. Εναλλάσσει την ενασχόληση του έως τη λήξη του χρόνου με αγγίγματα, οπτική παρατήρηση, σωματική επαφή, βάδισμα, κοινό παιχνίδι με τον Μ3.

Ο Μ3 αναγνωρίζει και προσεγγίζει το γλυπτό κατευθείαν. Το αγγίζει με τα χέρια προσεκτικά. Κάθεται στη μοκέτα και συνεχίζει να αγγίζει εξερευνώντας την κίνηση του. Πιέζει τα επίπεδα και δοκιμάζει την αντίσταση τους χτυπώντας το απαλά και σταδιακά με περισσότερο θάρρος. Αγγίζει τις μπλε υφές. Προσπαθεί να αναδιαμορφώσει τη θέση των επιπέδων τραβώντας και πιέζοντας τα ώστε να τα σφηνώσει μεταξύ τους και να τα στερεώσει σε νέα θέση. Απομακρύνεται και τότε προσεγγίζει ο Μ4 που το περπατάει. Όταν τον βλέπει τον δείχνει με το δάχτυλο κοιτώντας προς το μέρος μου. Η ερευνήτρια αγνοεί την κίνηση του Μ3. Μετά από λίγα λεπτά, βηματίζουν συντεταγμένα πάνω στο γλυπτό, πολλές φορές, ο ένας πίσω από τον άλλον. Απομακρύνεται και επιστρέφει κάθε τόσο στο αντικείμενο. Περιεργάζεται καθιστός το γλυπτό μαζί με τον Μ4 αγγίζοντας τα χέρια τους.

Τέλος, το στοιχείο με το περισσότερο ενδιαφέρον αφορά τα παιδιά με κινητικές δυσκολίες και ιδιαιτερότητες. Σε αυτές τις περιπτώσεις ήταν εμφανές ότι οι μαθητές με προβλήματα βάδισης περπάτησαν για αρκετή ώρα επάνω στο γλυπτό με ικανοποίηση που προκύπτει τόσο από την ποιότητα βάδισης που εμφάνισαν, όσο και από τις θετικές εκφράσεις των προσώπων τους.

Η ξαφνική εμφάνιση του Μ9

Ο Μ9 είναι η περίπτωση που, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, βρέθηκε συμπτωματικά στην αυλή, την ώρα διεξαγωγής της έρευνας. Πρόκειται για ένα αγόρι 13 χρονών το οποίο εκτός από αυτισμό έχει και νοητική υστέρηση. Δεν κάνει ποτέ βλεμματική επαφή με τους ανθρώπους, δεν έχει λόγο και χαρακτηρίζεται από έντονη δυσκαμψία και κινητικά προβλήματα. Σε όρθια στάση και κατά τη βάδιση διατηρεί έντονη πρόσθια κάμψη του κορμού. Του αρέσει να χτυπάει με το πλαϊνό μέρος του χεριού του αντικείμενα που κάνουν ήχο. Δεν αναπτύσσει κανενός είδους κοινωνική αλληλεπίδραση και δε συμμετέχει σε δραστηριότητες.

Ο Μ9 κατευθύνθηκε αυθόρμητα, μόνος του προς το γλυπτό, όταν η συνοδός του άφησε το χέρι. Εκείνη την στιγμή δεν υπήρχε άλλο παιδί πάνω ή πολύ κοντά στο γλυπτό. Ο Μ9 στάθηκε πάνω στη μοκέτα, έσκυψε πάνω από το γλυπτό και το περιεργάστηκε. Για περίπου 1-2 λεπτά το παρατηρούσε βγάζοντας άναρθρες κραυγές. Αυτές είναι το μόνο είδος ήχου που εμφανίζει ο Μ9 ως μέσο επικοινωνίας. Στη συνέχεια, πάτησε με το ένα πόδι την επιφάνεια

του γλυπτού δοκιμαστικά και μόλις συνειδητοποίησε ότι τα διάφορα επίπεδα συμπίεζονται προς τα κάτω, τα επεξεργάστηκε περισσότερη ώρα εναλλάσσοντας τα 2 πόδια. Έπειτα, ανέβηκε επάνω με τα δύο πόδια και το περπάτησε, ταλαντώθηκε μετατοπίζοντας το βάρος του δεξιά-αριστερά, κατέβηκε και ανέβηκε πολλές φορές.

Η περίπτωση M15.

Ο M15 είναι ένα μη λεκτικό αγόρι 10 χρονών, φοβισμένο αλλά και χαρούμενο. Δε συμμετέχει σε ομαδικό παιχνίδι και περπατάει πάντα στις μύτες των ποδιών του. Ο M15 έκανε βλεμματική επαφή από μακριά και στη συνέχεια το πλησίασε. Από τη στιγμή που το πλησίασε, ο M15 δεν απομακρύνθηκε από το γλυπτό. Περπατούσε στις μύτες των ποδιών του κυκλικά γύρω από το γλυπτό. Έδειχνε ενθουσιασμένος χτυπώντας τα χέρια του στον αέρα αλλά για ώρα δεν έκανε σωματική επαφή. Μετά από αρκετή ώρα ο M15 άρχισε δειλά-δειλά να δοκιμάζει να το πατήσει. Στη συνέχεια το ανέβηκε και περπάτησε πατώντας όλο του το πέλμα και κάνοντας μικρά προσεκτικά βηματάκια. Συνέχισε να ανεβοκατεβαίνει στο γλυπτό την υπόλοιπη ώρα με αυξανόμενο θάρρος. Επίσης, το επεξεργάστηκε αρκετά με τα χέρια του, πιέζοντας τα επίπεδα στις γωνίες τους, ώστε να δημιουργεί κεκλιμένες επιφάνειες. Χάρηκε πολύ όταν ο M16 πλησίασε κι αυτός το γλυπτό.

Η ώρα του διαλείμματος

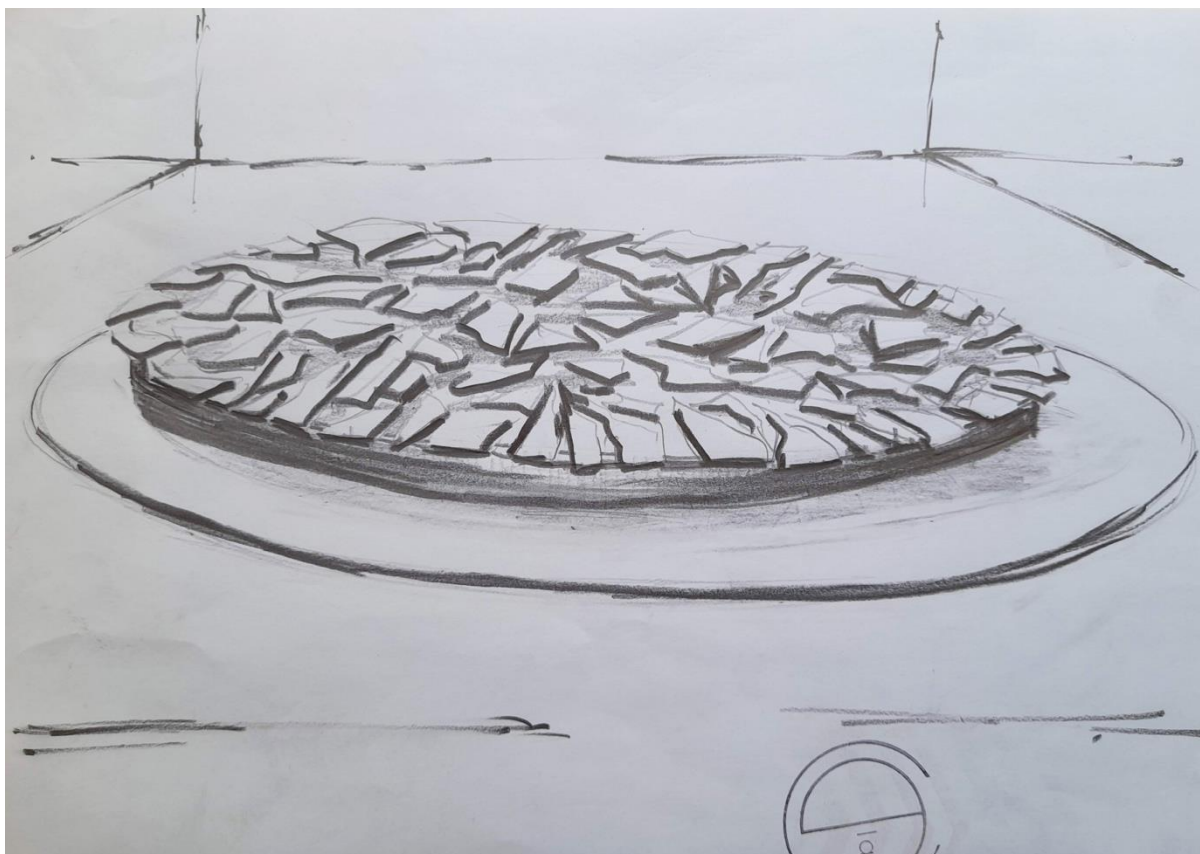
Το γλυπτό παρέμεινε στη θέση παρατήρησης για 15 λεπτά κατά την ώρα του διαλείμματος. Σε αυτό το διάστημα, το ενδιαφέρον στοιχείο που αναδύθηκε είναι ότι κάποια από τα παιδιά που συμπεριλαμβάνονταν στο δείγμα παρατήρησης αλλά δεν πλησίασαν ή δεν ασχολήθηκαν για ώρα με το γλυπτό επανήλθαν. Στη δεύτερη επαφή τους με το γλυπτό επέδειξαν περισσότερο θάρρος και διάθεση για ενασχόληση. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, όπως η εξοικείωση (ανάγκη για μεγαλύτερη διάρκεια οπτικής επεξεργασίας πριν την προσέγγιση) ή η στιγμή που διεξάχθηκε η έρευνα (κάποια άτομα αποσυντονίζονται από την αλλαγή προγράμματος).

Σε γενικές γραμμές, κατά τη διάρκεια του διαλείμματος παρατηρήθηκε έντονη κινητικότητα. Οι μαθητές βρέθηκαν κοντά, έπαιξαν ατομικά, κάποιοι ομαδικά και αλληλοεπίδρασαν μεταξύ τους γύρω και πάνω στο γλυπτό.

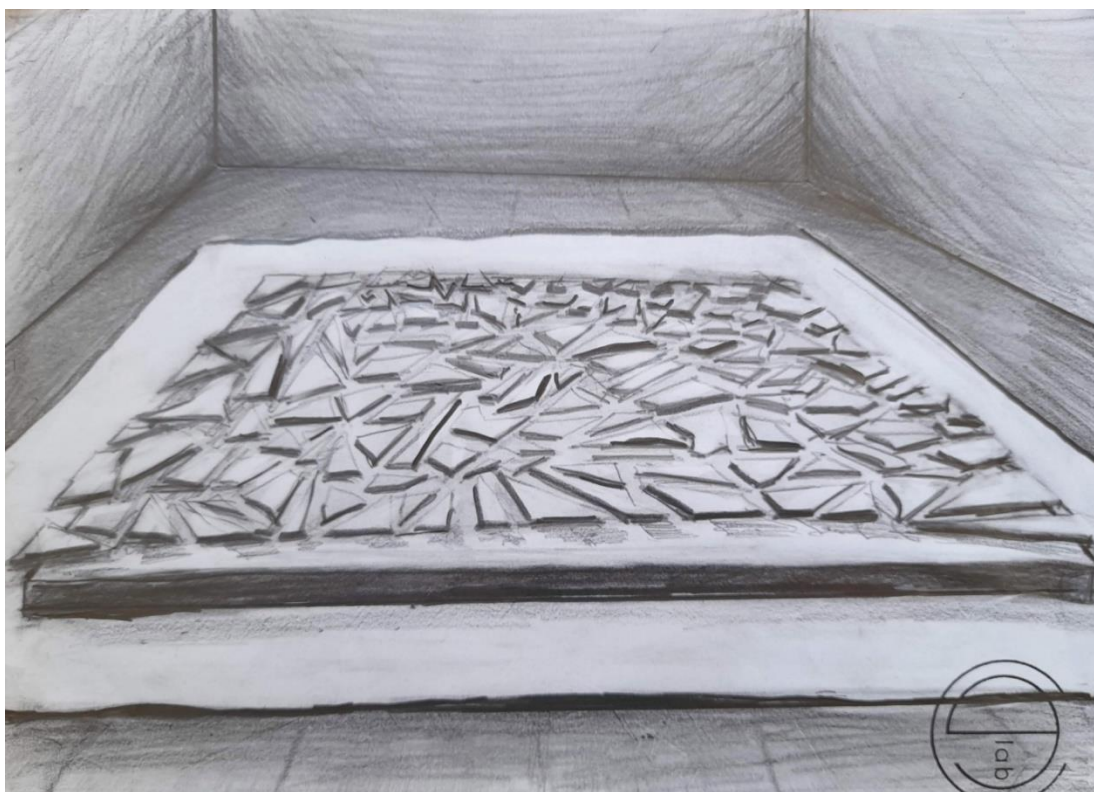
5. Συμπεράσματα

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε με στόχο την σχεδιαστική και «λειτουργική» εξέλιξη του γλυπτού. Από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν και τη συνολική εμπειρία κατά την παρατήρηση της επαφής των παιδιών που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού με το γλυπτό, το κύριο συμπέρασμα που προκύπτει αφορά στην κλίμακα του έργου. Ο βηματισμός πάνω στο γλυπτό των παιδιών με κινητικές ιδιαιτερότητες αλλά και η επαναλαμβανόμενη διέλευση των παιδιών χωρίς κινητικές δυσκολίες οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το εμβαδόν του γλυπτού πρέπει να μεγαλώσει. Υπέρ αυτού συνηγορεί και η κοινωνική αλληλεπίδραση που αναπτύχθηκε μεταξύ των μαθητών. Μεγαλύτερος χώρος θα δώσει περισσότερες ευκαιρίες συνεύρεσης και ανάπτυξης ομαδικού παιχνιδιού, άρα κοινωνικοποίησης. Ταυτόχρονα, όμως, η άνεση χώρου θα δώσει πρόσβαση και σε άτομα με λιγότερο ανεπτυγμένες κοινωνικές δεξιότητες και ανάγκη για ατομικό χώρο.

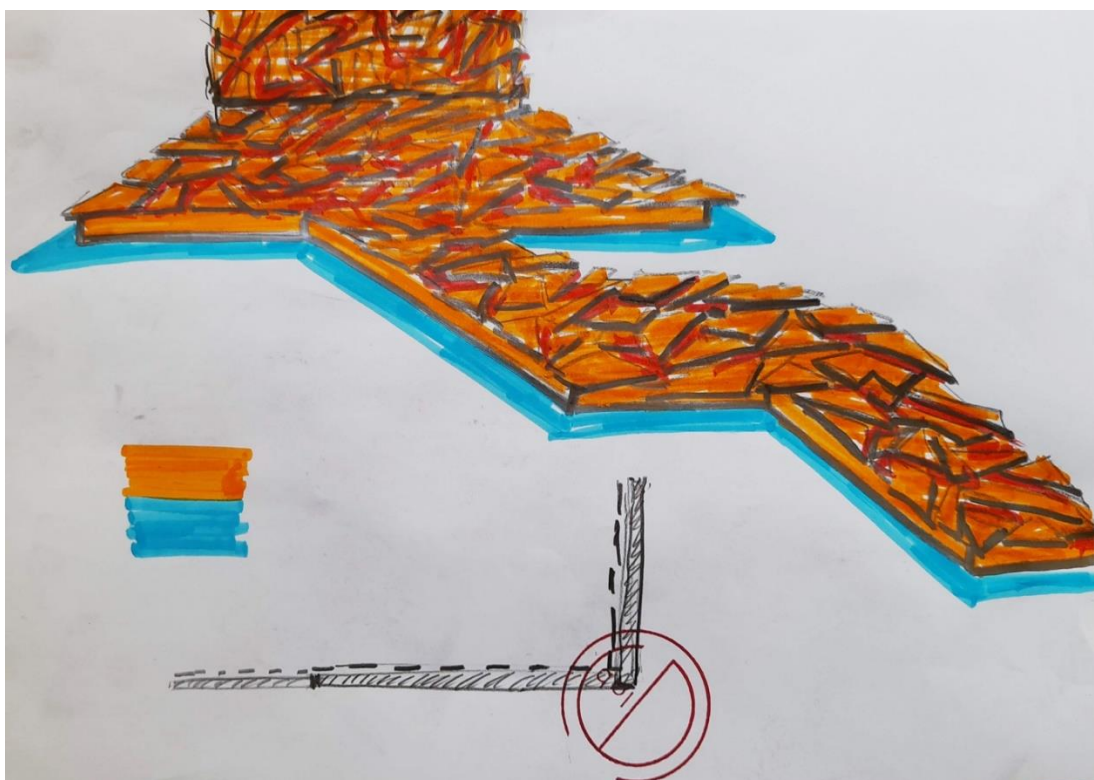
Έτσι, σχεδιάστηκαν τα παρακάτω προσχέδια ως ένα πρώτο δείγμα της νέας προσέγγισης της κλίμακας. Όπως φαίνεται, το έργο θα μπορούσε να αλλάξει σχήμα (Εικόνα 1), να γεμίσει έναν ολόκληρο περιορισμένο χώρο (Εικόνα 2), ή να ένα ένας φαρδύτερος και μακρύτερος διάδρομος που προεκτείνεται κάθετα στον τοίχο (Εικόνα 3).

Εικόνα 1

Εικόνα 2

Εικόνα 3

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ayres A. J. (1972). *Sensory integration and learning disorders*. Western Psychological Services.

Mikkelsen, M., Wodka, E. L., Mostofsky, S. H., & Puts, N. A. J. (2018). Autism spectrum disorder in the scope of tactile processing. *Developmental cognitive neuroscience*, 29, 140–150. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2016.12.005>

Suarez M. A. (2012). Sensory processing in children with autism spectrum disorders and impact on functioning. *Pediatric clinics of North America*, 59(1), 203–xiii. <https://doi.org/10.1016/j.pcl.2011.10.012>

Parten, M. B. (1932). Social participation among pre-school children. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 27(3), 243–269. <https://doi.org/10.1037/h0074524> (ανάκτηση στις 6/10/2020)

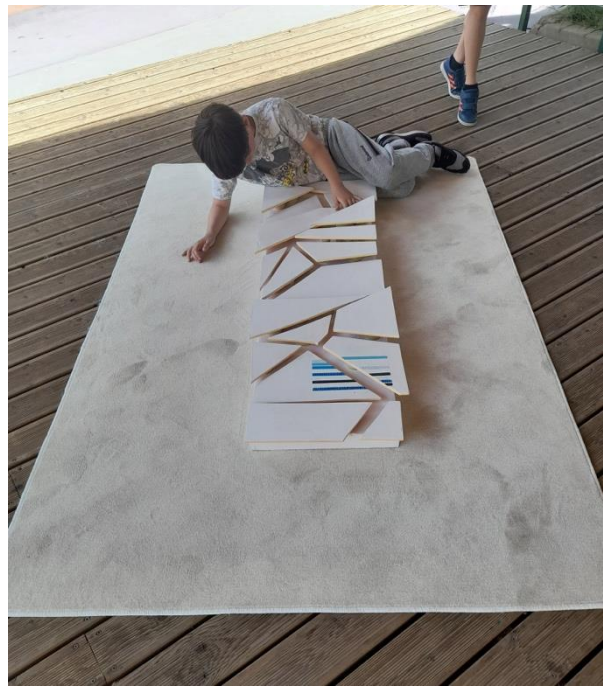
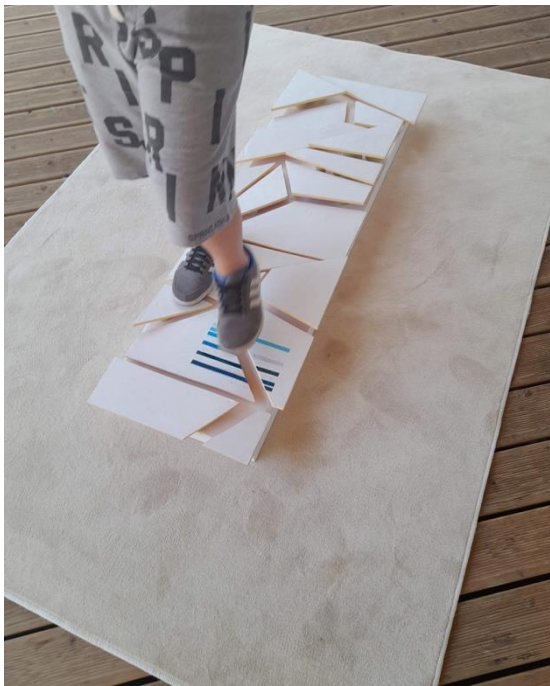
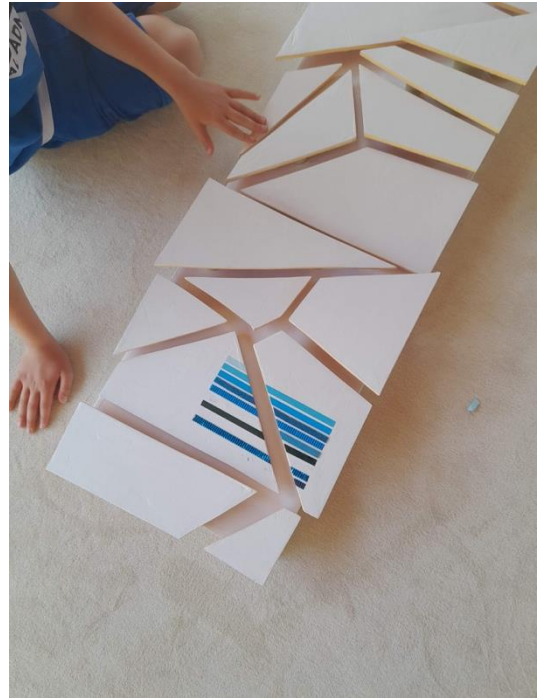
Wing, L. (2000). *Το Αυτιστικό Φάσμα. Ένας οδηγός για γονείς και επαγγελματίες*. Αθήνα, Ελληνική Εταιρία Προστασίας Αυτιστικών Ατόμων.

Μπότσογλου, Κ. (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί: Ποιότητα, ασφάλεια, παιδαγωγικές εφαρμογές*. Αθήνα, Gutenberg

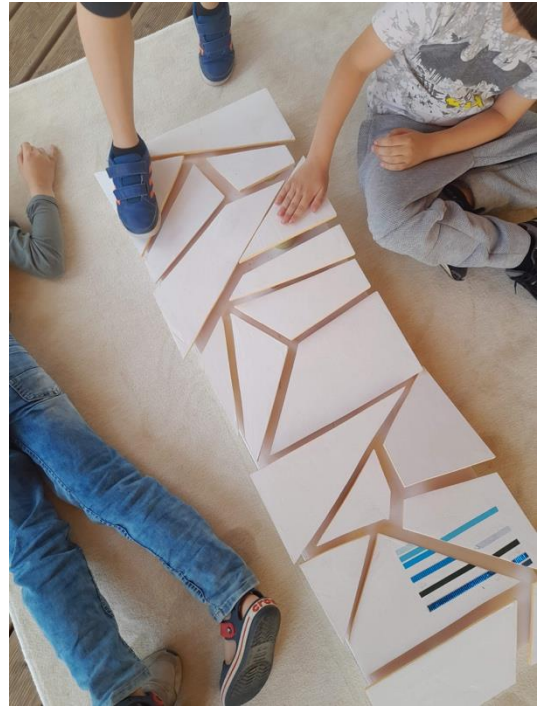
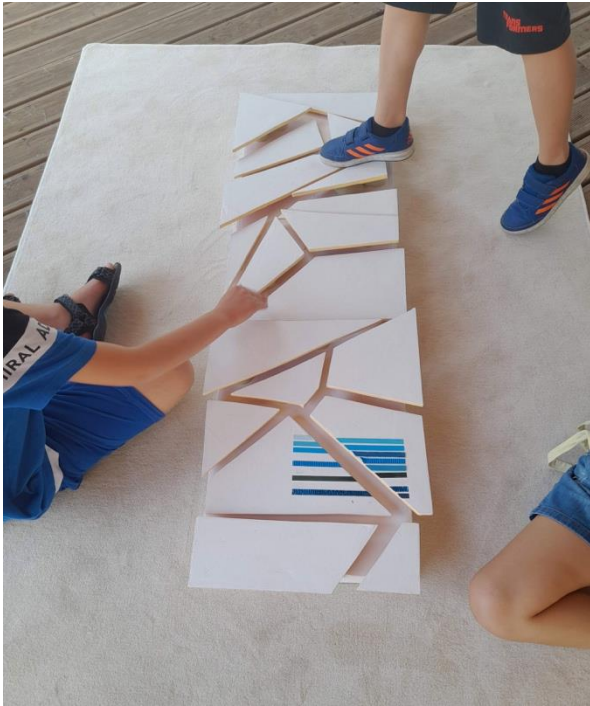
Παράρτημα

1. Φωτογραφίες

Ατομική ενασχόληση – οπτική και απτική επεξεργασία, περπάτημα.

Συλλογικό παιχνίδι γύρω από το γλυπτό

2. Έντυπο συγκατάθεσης γονέων

Προς: Γονείς και κηδεμόνες μαθητών Ειδικού Δ.Σ. Πειραιά για παιδιά με Αυτισμό

Εικαστική Παρέμβαση – Διεξαγωγή έρευνας στο Ειδικό Δ.Σ. Πειραιά για παιδιά με Αυτισμό.

Αγαπητοί γονείς και κηδεμόνες,

ονομάζομαι Ελένη Μολύβα και είμαι εικαστικός και εκπαιδευτικός. Έχω εργαστεί στο Ειδικό Δ.Σ. Πειραιά για παιδιά με Αυτισμό ως αναπληρώτρια εικαστικός κατά τα σχολικά έτη 2020-’21 και 2021-’22. Φέτος παρακολουθώ το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών της Σχολής Καλών Τεχνών Ιωαννίνων με τίτλο «Τέχνη και Δημόσιος Χώρος».....¹⁴

Προσωπικά δεδομένα

Η συλλογή δεδομένων θα είναι ανώνυμη. Τα στοιχεία θα χρησιμοποιηθούν μόνο για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας από την ερευνήτρια και δεν θα διαμοιραστούν σε τρίτους. Θα διατηρηθούν για 2 χρόνια στο προσωπικό αρχείο της ερευνήτριας. Θα χρησιμοποιηθεί φωτογραφική κάμερα κινητού, με σκοπό την απλή καταγραφή στιγμιότυπων της δράσης, λεπτομέρειες σε άνω/κάτω άκρα (όχι πρόσωπα μαθητών). Το φωτογραφικό υλικό θα

¹⁴ Λείπει η περιγραφή της έρευνας, βλ. κεφάλαιο 3 στην παρούσα εργασία.

χρησιμοποιηθεί μόνο ως αποδεικτικό διεξαγωγής της δράσης στο πλαίσιο παρουσίασης της
στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών.

Παραμένω στη διάθεση σας για οποιαδήποτε διευκρίνιση και επικοινωνία.

Με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα του παιδιού, ζητώ την έγγραφη και ενυπόγραφη
συγκατάθεσή σας ως κηδεμόνα του για συμμετοχή στη δράση και φωτογράφιση κατά τη
διάρκεια του παιχνιδιού.

Η θετική ή αρνητική απάντησή σας θα είναι απόλυτα σεβαστή.

Σας παρακαλώ συμπληρώστε την παρακάτω δήλωση συγκατάθεσης όπως επιθυμείτε.

Ο/Η κάτωθι υπογραφόμενος/η

....., **γονέας/κηδεμόνας**
του/της **μαθητή/τριας** του Ειδικού
Δημοτικού Σχολείου για παιδιά με Αυτισμό του Πειραιά,

δηλώνω υπεύθυνα

ότι έχω ενημερωθεί και ότι **επιτρέπω / δεν επιτρέπω:**

- τη συμμετοχή του/της στην εικαστική δράση που διεξάγεται από την εικαστικό Ελένη Μολύβα, στο πλαίσιο έρευνας του Προογράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο «Τέχνη και Δημόσιος Χώρος» της Σχολής Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
- και τη φωτογραφική καταγραφή άνω και κάτω άκρων του/της κατά τη διάρκεια συμμετοχής στη δράση, για απλή καταγραφή αυτής και μόνο.

Ημερομηνία: ____ / ____ / ____

Ο/Η δηλών/ούσα

(Υπογραφή & Ονοματεπώνυμο)

3. Οπτικοποιημένο ατομικό πρόγραμμα

 Όνομα: _____

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΣΗΜΕΡΑ

 Τώρα

 Αργότερα

4. Κλείδα παρατήρησης

Ημερομηνία: / / 2023

	ΒΛΕΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ	ΦΥΣΙΚΗ ΕΓΓΥΤΗΤΑ	ΕΠΑΦΗ	ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
μ1					
μ2					
μ3					
μ4					

Ελένη Μολύβα | AM 192

Εργασία για το μάθημα Β' Εξαμήνου: Σεμινάριο II

Διδάσκων: Κωνσταντίνος Μπασάνος

Θέμα: Ζητήματα προσβασιμότητας και εργαλεία συμπερίληψης ατόμων στο φάσμα του αυτισμού στο μουσείο, ως το φυσικό δημόσιο χώρο των έργων τέχνης.

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Τέχνη και Δημόσιος Χώρος»

Τμήμα Εικαστικών Τεχνών και Επιστημών
της Τέχνης | Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή
2. Εργαλεία προσβασιμότητας για το χώρο του μουσείου και δράσεις συμπερίληψης.
3. Εικαστικά εργαστήρια για άτομα με ΔΑΦ.
4. Η επιμέλεια έκθεσης ως εργαλείο συμπερίληψης.
5. Εικαστική παρέμβαση στο Ειδικό Δημοτικό Πειραιά για παιδιά με αυτισμό.

Βιβλιογραφικές αναφορές

1. Εισαγωγή

Στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού η έρευνα μου έχει στόχο τη δημιουργία εικαστικών έργων με κύριο χαρακτηριστικό τα αισθητηριακά ερεθίσματα. Γλυπτικά αντικείμενα, εγκαταστάσεις, περιβάλλοντα που προσφέρουν αισθητηριακές εμπειρίες στον θεατή – συμμετέχοντα, η πρόσληψη των οποίων είναι απαραίτητη για την «ανάγνωση» του έργου.

Τα ζητήματα που στάθηκαν αφορμή για αυτήν την έρευνα είναι:

- Η ιδιαιτερότητα των ατόμων που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού στον τρόπο που αλληλοεπιδρούν με το περιβάλλον, ως προς την επεξεργασία των αισθητηριακών ερεθισμάτων.
- Η περιορισμένη προσβασιμότητα αυτής της κοινωνικής ομάδας σε χώρους που φιλοξενούν έργα τέχνης (πινακοθήκες, μουσεία, γκαλερί).

Ο αυτισμός είναι μια νευροαναπτυξιακή διαταραχή που προκαλεί ελλείματα στην κοινωνική επικοινωνία και αλληλεπίδραση, στη λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία, στη φαντασία, τη συμπεριφορά, ενώ συνοδεύεται από τη Διαταραχή Αισθητηριακής Επεξεργασίας (ΔΑΕ). Σε αντίθεση με τα άτομα τυπικής ανάπτυξης, τα άτομα στο φάσμα εμφανίζουν δυσλειτουργίες κατά την επεξεργασία των αισθητηριακών ερεθισμάτων από τα νευρολογικά συστήματα. Οι αισθήσεις λειτουργούν απομονωμένες η μία από την άλλη και ο εγκέφαλος δεν ερμηνεύει αποτελεσματικά τα ερεθίσματα ώστε να δημιουργηθεί η κατάλληλη απόκριση. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την αισθητηριακή υπό-ευαισθησία ή υπέρ-ευαισθησία των ατόμων. Η Διαταραχή Αισθητηριακής Επεξεργασίας (ΔΑΕ) έχει σημαντικές επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής των ατόμων στο φάσμα σε όλες τις εκφάνσεις της. Ένας από τους τομείς που επηρεάζονται από τη ΔΑΕ είναι η κοινωνική ζωή. Οι απρόβλεπτες και διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες φωτός, ήχου, μυρωδιάς κ.ά. της δημόσιας σφαίρας, αποτελούν για τα άτομα με ΔΑΦ¹⁵ μια εξαιρετικά δύσκολα διαχειρίσιμη συνθήκη, λόγω της πληθώρας των αισθητηριακών ερεθισμάτων. Ως εκ τούτου, αποκλείονται από πολλές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε δημόσιους χώρους.

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στο δεύτερο ζήτημα, της πρόσβασης των ατόμων με αυτισμό στο μουσείο. Μέσα από παραδείγματα της Ελλάδας και του εξωτερικού, θα παρουσιαστούν δράσεις και μέθοδοι που χρησιμοποιούνται από μουσεία και άλλους φορείς με στόχο τη συμπερίληψη των ατόμων με ΔΑΦ. Επίσης, μια επιμελητική πρόταση για μια έκθεση σύγχρονης τέχνης προσανατολισμένη σε έργα με αισθητηριακά ερεθίσματα και διαδραστικά έργα. Τέλος, η παρουσίαση της εικαστικής παρέμβασης που έγινε στο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Πειραιά για παιδιά με Αυτισμό τον Ιούνιο του 2023 στο πλαίσιο της ερευνητικής διαδικασίας.

¹⁵ Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος

2. Εργαλεία προσβασιμότητας για το χώρο του μουσείου και δράσεις συμπερίληψης.

Τα άτομα με ΔΑΦ δυσκολεύονται να κατανοήσουν τους κοινωνικούς κανόνες που διέπουν την καθημερινότητα σε ιδιωτικό και δημόσιο επίπεδο. Αυτή η ιδιαιτερότητα οδηγεί σε σημαντικές δυσκολίες όσον αφορά την κοινωνική αλληλεπίδραση και την κινητικότητα τους στη δημόσια σφαίρα, είτε προς εξυπηρέτηση αναγκών, είτε για σκοπούς εκπαίδευσης, αναψυχής, ψυχαγωγίας, άθλησης κ.ά. Σε συνδυασμό με άλλες ιδιαιτερότητες του αυτισμού (αισθητηριακή διαταραχή – ελλιπή κοινωνική επικοινωνία), η ανάγκη προετοιμασίας τους για οποιαδήποτε δραστηριότητα λαμβάνει χώρα σε δημόσιο χώρο είναι επιτακτική.

Το παράδειγμα του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης

Το ΕΜΣΤ παρέχει, μέσω της ιστοσελίδας του, ειδικά δομημένο υλικό προετοιμασίας επίσκεψης για τα άτομα που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού. Το υλικό περιλαμβάνει οδηγό επίσκεψης σε μορφή κοινωνικής ιστορίας, χάρτη αισθητηριακής προσβασιμότητας και τον οδηγό αισθητηριακής σήμανσης του χώρου του μουσείου.

Κοινωνικές Ιστορίες

Η κοινωνική ιστορία είναι μια σύντομη αφήγηση που αποτελείται από λόγο και εικόνες και περιγράφει με δομημένο τρόπο μια συνθήκη, ένα γεγονός, μια έννοια κ.ά.. Προσφέρει σαφείς οδηγίες για λειτουργικές αντιδράσεις σε δεδομένες κοινωνικές συνθήκες. Έχει στόχο να προετοιμάσει το άτομο για συγκεκριμένες δραστηριότητες ή να επξηγήσει αφηρημένες έννοιες.

Απόσπασμα της κοινωνικής ιστορίας του ΕΜΣΤ:

Όταν μπω από την κεντρική
κόκκινη είσοδο
θα συναντήσω δύο
μηχάνηματα.

Στο πρώτο μηχάνημα ένας υπάλληλος του μουσείου ζητά από τους επισκέπτες να του δώσουν την τσάντα τους.

Ο υπάλληλος παίρνει την τσάντα και την τοποθετεί στο μηχάνημα.

Με τη βοήθεια αυτού του μηχανήματος, ο υπάλληλος μπορεί να δει αν η τσάντα των επισκεπτών έχει μέσα μεταλλικά αντικείμενα.

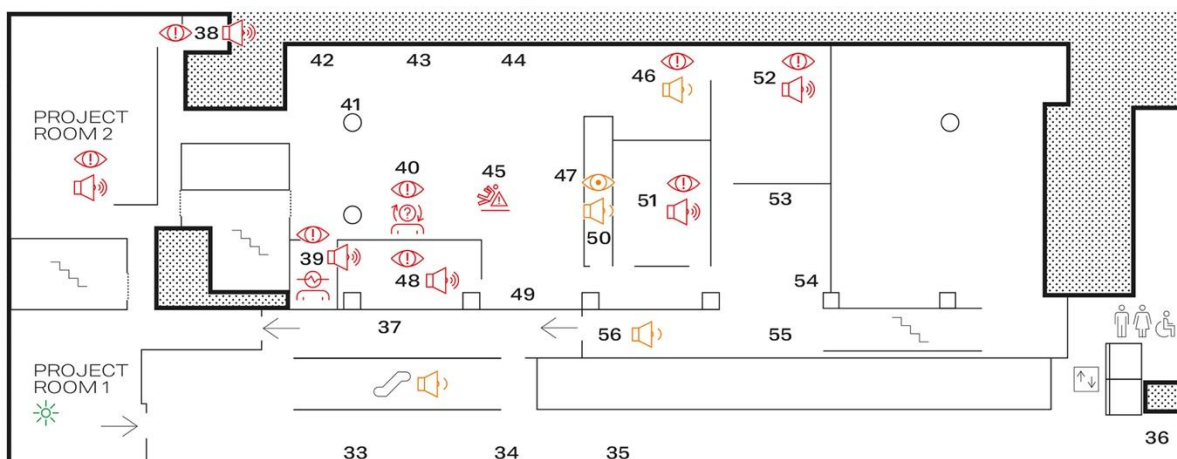

Μετά οι επισκέπτες του μουσείου περνούν από το δεύτερο μηχάνημα.

Από το δεύτερο μηχάνημα θα περάσω και εγώ.

Χάρτης αισθητηριακής προσβασιμότητας

Ο χάρτης αισθητηριακής προσβασιμότητας είναι ένα εργαλείο που παρέχει πληροφορίες σχετικά με τις αισθητηριακές συνθήκες που επικρατούν σε διαφορετικά σημεία του μουσείου. Προειδοποιεί, μέσω ειδικής σήμανσης, για έντονα αισθητηριακά ερεθίσματα (οπτικά, ηχητικά, οσφρητικά) και σημεία του χώρου που χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή (επικίνδυνη επιφάνεια-ολισθηρότητα). Έτσι, τα άτομα και οι φροντιστές τους μπορούν να σχεδιάσουν τη διαδρομή που θα ακολουθήσουν μέσα στο μουσείο, αποφεύγοντας σημεία που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε αισθητηριακή υπερφόρτωση και, κατ' επέκταση, σε ανεξέλεγκτες αντιδράσεις, όπως σωματική κατάρρευση ή μη αποδεκτή κοινωνική συμπεριφορά.

Σήμανση αισθητηριακής προσβασιμότητας

Η σήμανση αισθητηριακής προσβασιμότητας λειτουργεί ως υπόμνημα του παραπάνω χάρτη και υπάρχει στους χώρους του μουσείου συμπληρωματικά της βασικής σήμανσης.

Ήσυχια μέρη
Quiet places

Φυσικός φωτισμός
Natural light

Επικίνδυνη επιφάνεια
Sharp surface

Ηχητικό ερέθισμα
Sound stimulus

Οπτικό ερέθισμα
Visual stimulus

Ολισθηρό πάτωμα
Slippery floor

Έντονο ηχητικό ερέθισμα
Intense sound stimulus

Έντονο οπτικό ερέθισμα
Intense visual stimulus

Πολυσύχναστο μέρος
Crowded places

Οσφρητικό ερέθισμα
Olfactory stimulus

Κίνδυνος
αποπροσανατολισμού
Risk of disorientation

Κίνδυνος επιληψίας
Risk of epilepsy

Τα τελευταία χρόνια στο εξωτερικό, όλο και περισσότερα μουσεία και άλλοι οργανισμοί υιοθετούν πρακτικές συμπερίληψης ειδικών κοινωνικών ομάδων με αναπηρίες, λαμβάνοντας υπόψη τη νευροποικιλομορφία τους. Εκτός από τη σήμανση του χώρου και την προετοιμασία της επίσκεψης, προβλέπουν ειδικές μέρες και ώρες επίσκεψης, ψηφιακές εφαρμογές αλλά και εκδηλώσεις ευαισθητοποίησης της κοινότητας σε θέματα συμπερίληψης.

Το **Dallas Museum of Art** διοργανώνει το πρόγραμμα *Sensory Days* σε συνεργασία με άλλους τοπικούς φορείς τέχνης και πολιτισμού. Οι συμμετέχοντες φορείς προσφέρουν ειδικά διαμορφωμένα προγράμματα επίσκεψης, εκπαίδευσης ή δημιουργικότητας. Κατά τη διάρκεια των *Sensory Days* το μουσείο έχει ειδικό ωράριο επίσκεψης για τα άτομα με αυτισμό, τα οποία έχουν την ευκαιρία να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες και «εμπειρίες» με τη βοήθεια εργοθεραπευτών. Επίσης, κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς διαθέτει, εκτός από τα δομημένα εκπαιδευτικά προγράμματα, το πρόγραμμα *Open Studio Sensory Hour*, στο οποίο οι επισκέπτες μπορούν να επιδοθούν ελεύθερα σε δημιουργικές δραστηριότητες μέσα σε ένα αισθητηριακά-φιλικό περιβάλλον. Παρομοίως, το **Australian Museum** διαθέτει τα προγράμματα *Early Birds* (για παιδιά) και *Night Owls* (για ενήλικες). Οι χώροι του μουσείου προσαρμόζονται ώστε να αποτελούν ένα αισθητηριακά φιλικό περιβάλλον (φως – ήχος). Ο αριθμός των επισκεπτών είναι περιορισμένος ώστε να αποφεύγεται η πολυκοσμία και ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό υποστηρίζει και καθοδηγεί τους επισκέπτες.

Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι υπάρχουν ιδιωτικές εταιρείες που αναπτύσσουν και σχεδιάζουν εργαλεία συμπερίληψης και προσβασιμότητας για άτομα με αυτισμό και νευροποικιλομορφία όχι μόνο για μουσεία, αλλά και για κάθε είδους δημόσιες δομές και δραστηριότητες (περίθαλψη-ταξίδια-μεταφορές, κ.ά.). Τα εργαλεία παρέχονται είτε απευθείας σε άτομα με ΔΑΦ, είτε πρόκειται για ολοκληρωμένες παρεμβάσεις σε χώρους και υπηρεσίες ώστε να είναι sensory-friendly. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η εταιρεία *Infiniteach*, η οποία αναπτύσσει καινοτόμες εφαρμογές, παρέχει εκπαιδευτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες προωθώντας τη συμπερίληψη και την αποδοχή της νευροποικιλομορφίας.

Αντίστοιχα, σε επίπεδο επιστημονικής έρευνας, το **The Inclusive Museum Research Network** ιδρύθηκε το 2008 και αποτελεί, σύμφωνα με τη διακήρυξη του, ένα ερευνητικό δίκτυο με θέμα το μελλοντικό ρόλο του μουσείου εστιάζοντας στην υιοθέτηση ενός περισσότερο συμπεριληπτικού προφίλ αυτού. Διοργανώνει ετήσια συνέδρια ανά τον κόσμο, εκδίδει σχετικά βιβλία και περιοδικές εκδόσεις.

3. Εικαστικά εργαστήρια για άτομα με ΔΑΦ στο μουσείο.

Όπως αναφέρθηκε στην αρχή, ο αυτισμός είναι μια σύνθετη νευροαναπτυξιακή διαταραχή που επηρεάζει το άτομο σε πολλαπλά επίπεδα. Μία από τις εκφάνσεις του είναι οι μαθησιακές δυσκολίες που απορρέουν από ένα συνδυασμό εμποδίων: επικοινωνιακές και αισθητηριακές δυσκολίες, δυσκολίες στην αλληλεπίδραση, προβλήματα συμπεριφοράς, δυσκολίες στη δημιουργική σκέψη-στερεοτυπίες. Η διαφορετικότητα της γνωστικής λειτουργίας των ατόμων στο φάσμα δημιουργεί την ανάγκη διαφορετικών εκπαιδευτικών προσεγγίσεων. Το μουσείο, ως φορέας πολιτισμού, προσφέρει στους επισκέπτες του, εκτός από αισθητικές εμπειρίες, δυνατότητες εκπαίδευσης. Τα μουσειοπαιδαγωγικά

προγράμματα έχουν πολλαπλούς εκπαιδευτικούς στόχους, ανάλογα με τη συλλογή και το είδος των εκθεμάτων τους. Γενικεύοντας, τέτοιοι στόχοι είναι: η ανάπτυξη της κριτικής παρατήρησης των εκθεμάτων, η κατανόηση τους, η απόκτηση γνώσεων και η ανάπτυξη δεξιοτήτων. Οι στόχοι επιτυγχάνονται μέσα από βιωματικές πρακτικές και δημιουργικές διαδικασίες που προωθούν την ενεργητική συμμετοχή των παιδιών. Τα άτομα με αυτισμό, εξαιτίας του ιδιαίτερου γνωστικού τους ύφους, χρειάζονται ειδικά σχεδιασμένα εκπαιδευτικά προγράμματα. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, τα παιδαγωγικά προγράμματα για άτομα με ΔΑΦ προσανατολίζονται σε μη λεκτικές, βιωματικές, πολυαισθητηριακές δραστηριότητες.

Το **Metropolitan Museum of Art** υλοποιεί τη σειρά workshops «**Discoveries**» που απευθύνεται σε παιδιά (5-13), εφήβους-νεαρούς ενήλικες (14-22) και ενήλικες (23+) με αναπτυξιακές διαταραχές και αυτισμό. Πρόκειται για πολυαισθητηριακά εικαστικά εργαστήρια που προσφέρουν ευκαιρίες δημιουργίας και κατανόησης των έργων μέσα από αισθητηριακές προσεγγίσεις. Το περιεχόμενο των εργαστηρίων ορίζεται σε συνάρτηση με τις περιοδικές εκθέσεις του MET.

Το **MoMA** διαθέτει το πρόγραμμα *Create Ability*. Πρόκειται για προγράμματα που υλοποιούνται σε μηνιαία βάση και απευθύνονται σε άτομα με νοητικές και αναπτυξιακές αναπηρίες. Στις συναντήσεις, οι συμμετέχοντες, εμπλεκόμενοι σε διαδραστικές δραστηριότητες, εστιάζουν σε διαφορετικές θεματικές με αφορμή τη συλλογή του μουσείου. Προσφέρεται για ενήλικες και παιδιά.

Το **Whitney Museum of American Art** προσφέρει, κάθε Σάββατο, ειδικά δομημένες ξεναγήσεις στις οποίες γίνεται απλοποιημένη λεκτική περιγραφή των έργων, ώστε να ανταποκρίνεται στο γνωστικό προφίλ των συμμετεχόντων. Το **Brooklyn's Children Museum** διαθέτει το δικό του *Sensory Room*, με παιχνίδια και διάφορα άλλα υλικά που χρησιμοποιούνται με παιγνιώδη τρόπο ως μέσα αισθητηριακής διέγερσης από άτομα με νευροαναπτυξιακές διαταραχές, με σκοπό τη ψυχαγωγία. Τέτοιου τύπου χώροι χρησιμοποιούνται από τους εργοθεραπευτές κατά τις θεραπευτικές προσεγγίσεις των αισθητηριακών διαταραχών.

4. Η επιμέλεια έκθεσης ως εργαλείο συμπερίληψης.

Ο συνήθης μουσειολογικός και μουσειογραφικός σχεδιασμός των μουσείων, λόγω των προβλημάτων στη λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία, δεν γίνεται κατανοητός από τα άτομα στο φάσμα. Η ουσιαστική εμπλοκή ενός ατόμου με ΔΑΦ σε μια δραστηριότητα επιτυγχάνεται ευκολότερα και καλύτερα όταν, στο πλαίσιο της δραστηριότητας, δίνονται ευκαιρίες προσέγγισης που βασίζονται σε βιωματικές πρακτικές, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Εν προκειμένω, ένα έργο τέχνης που δίνει τη δυνατότητα ενεργής εμπλοκής του θεατή με αυτό, μέσα από διάδραση και αισθητηριακά ερεθίσματα, είναι περισσότερο πιθανό να προσελκύσει ένα άτομο στο φάσμα. Στην ιστορία της τέχνης υπάρχει πληθώρα παραδειγμάτων εικαστικών έργων, στα οποία η διαδραστικότητα και η αισθητηριακή διέγερση υπάρχουν ως δομικά χαρακτηριστικά αυτών. Μέσα από αυτήν την οπτική, η επιμέλεια μιας έκθεσης, ως προς την επιλογή των έργων που περιλαμβάνει, μπορεί να αποτελέσει εργαλείο συμπερίληψης αυτής της κοινωνικής ομάδας. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται μια επιλογή έργων, ως επιμελητική πρόταση για μια έκθεση σύγχρονης τέχνης που συγκεντρώνει τα παραπάνω χαρακτηριστικά.

Ernesto Neto, *The Malmö Experience*, Malmö Konsthall, Sweden, 2006.

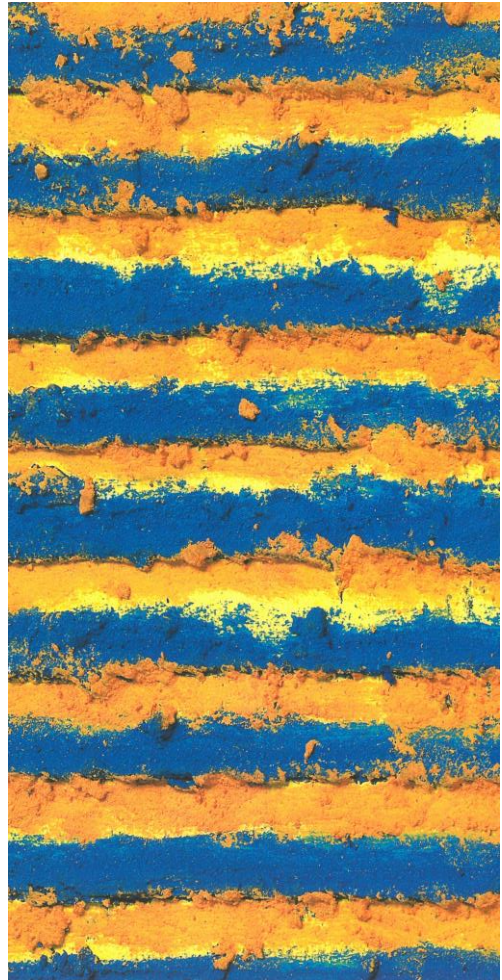
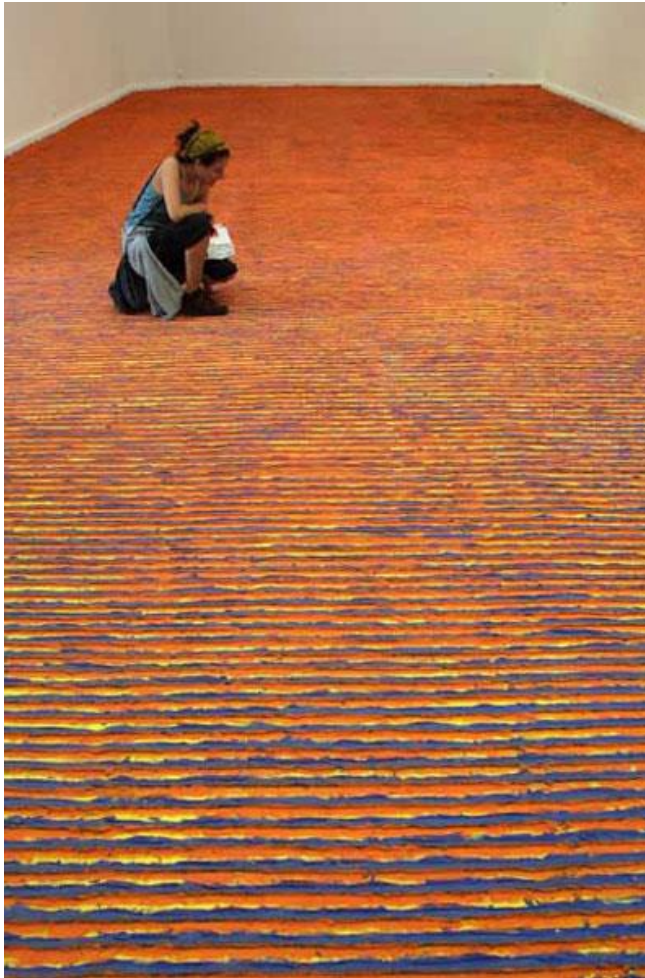
Sheila Hicks, Lignes de vie, retrospective in France, 1934.

Peter Zimmermann, Freiburg Museum, 2016.

Leon Tarasewicz, To paint, Polish Pavillion, 49th Venice Biennale, 2001.

Hans Haacke, German Pavilion, Venice Biennale 1993.

Urs Fischer, *You, Gavin Brown's Enterprise*, New York, 2007.

Vincent Mauger, Chapelle du Bélian, Mons, Belgium, 2006.

Per Kristian Nygård, Not Red But Green, Oslo, 2014.

Olafur Eliasson, Riverbed, 2014.

Kohei Nawa, Foam, 2013

Olafur Eliasson, Weather Project, Turbine Hall, Tate Modern, London, 2003.

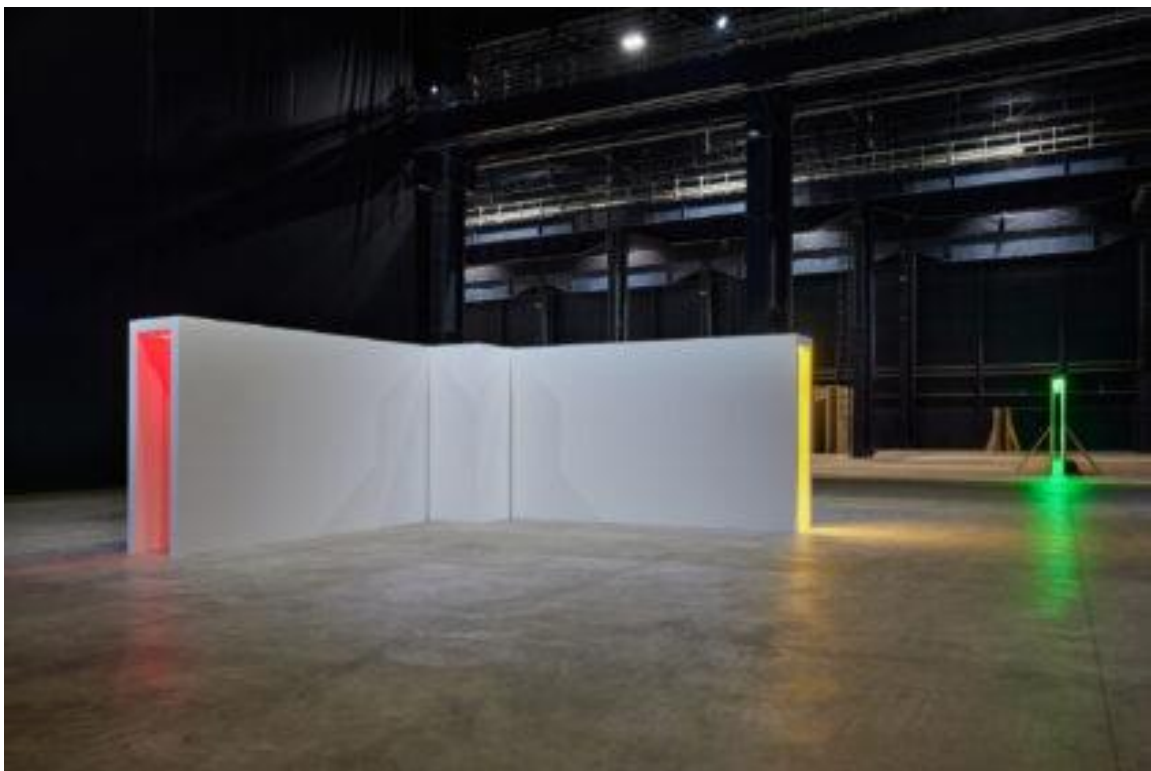
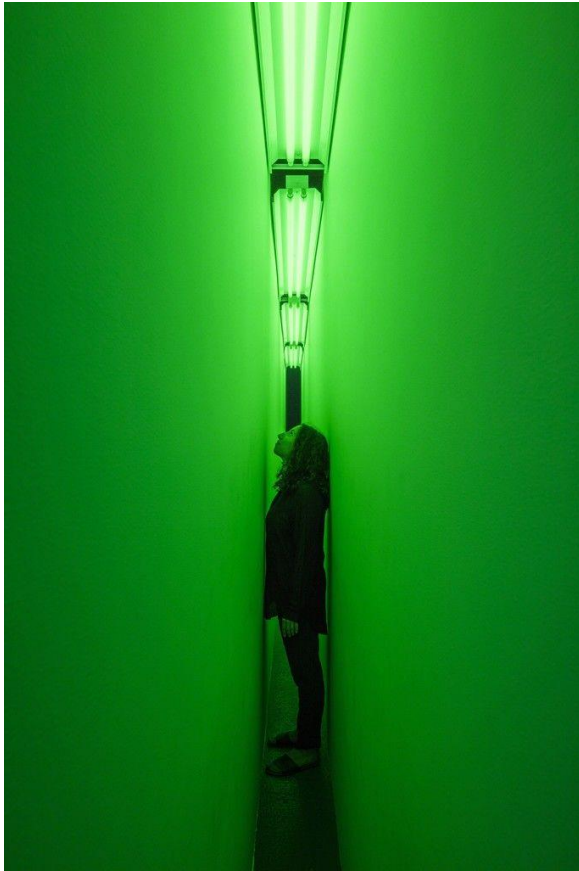
Martin Creed, Nasher Sculpture Centre, 2011.

Adam Kalinowsky, The dream city, Doha, Qatar, 2015.

Bruce Nauman, Neons Corridors Rooms, Milan, 2022.

James Turrell, Breathing light, 2013.

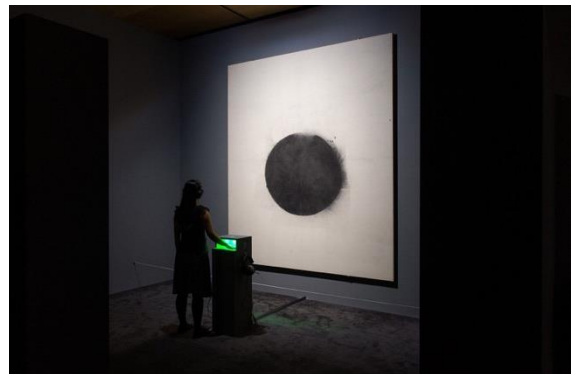
Anish Kapoor, selection of Mirror works.

Jannis Kounellis, *Untitled (Cavalli)*, 1967, 12 horses, installation view at Galleria L' attico, Rome, 1969.

Η **Tate** στο Λονδίνο διενεργούσε, επί σειρά ετών, έναν ετήσιο διαγωνισμό με το όνομα **IK Prize**. Αφορούσε προτάσεις για καινοτόμους τρόπους χρήσης της ψηφιακής τεχνολογίας στην ανακάλυψη και εξερεύνηση της συλλογής της γκαλερί. Το 2015 το βραβείο κέρδισε η πρόταση με τίτλο **TATE SENSORIUM**. Η ομάδα Flying Objects διάλεξε τέσσερις ζωγραφικούς πίνακες από τη συλλογή της Tate και τους παρουσίασε στο κοινό εμπλουτίζοντας τον τρόπο έκθεσής τους με αισθητηριακά ερεθίσματα, όπως γεύσεις, ήχους, μυρωδιές. Ταυτόχρονα, ο θεατής ήταν συνδεδεμένος με ειδικό ψηφιακό εξοπλισμό που κατέγραφε τις φυσιολογικές του αποκρίσεις και του παρουσίαζε τα δεδομένα. Η ιδέα ενθάρρυνε ένα νέο τρόπο προσέγγισης και ερμηνείας των έργων τέχνης μέσα από τη διέγερση των αισθήσεων και την ενεργοποίηση της μνήμης και της φαντασίας με τη χρήση της τεχνολογίας. Τα έργα που εκτίθεντο ήταν: Richard Hamilton - *Interior*, John Latham – *Full Stop*, Francis Bacon – *Figure in a Landscape*, David Bomberg – *In the Hold*.

Tate Sensorium

How to read this graph

This graph shows how your body reacted to the Sensorium. Start at the top, and read clockwise. The **black line** shows your EDA reading. EDA, or electrodermal activity, tracks perspiration on the skin and is a measure of how excited the body is. The **grey line** shows the average EDA reading of visitors to Tate Sensorium to date.

Strong Reaction

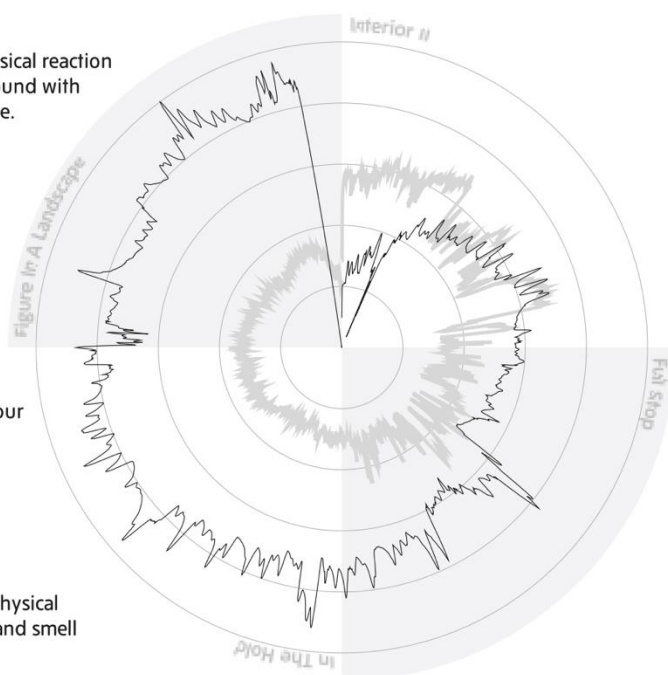
Your strongest physical reaction was to taste and sound with *Figure in a Landscape*.

Your Favourite

You chose *In The Hold* as your most-liked painting.

Strong Reaction

You had a strong physical reaction to sound and smell with *In The Hold*.

Average Peak

72% of visitors to date have responded most strongly to *Interior II*

About the sensory stimuli in Tate Sensorium

Interior II 1964
Richard Hamilton

Here, **smell** stimuli create a sense of a mid-century home and the impact of big brands by recreating the original scent of Pledge. The central character is brought to life with the scent of vintage hair-spray, and a glue/solvent smell hints at the collage process. The **audio** brings the viewer into the acoustic space of the central character. Some of the objects depicted can also be heard, while sounds of paper and paint again suggest the creative process.

Full Stop 1961
John Latham

An Ultrahaptics device creates **touch** sensations on the hand in mid air, using ultrasound. These are sequenced with the **audio**. The artwork plays with positive and negative space, and the tactile-audio stimulus translates that as presence or absence. The sound especially emphasises the painting's black and white duality. The two senses work together to create a sense of scale, and of roundness, but also reference Latham's use of spray paint, and his iterative theory of mark making.

In The Hold 1964
David Bomberg

The **audio** brings the viewer into the painting, through two distinct planes of sound. The first reflects the geometry of the painting: acute angles, jagged sounds, reflecting Bomberg's quest for "pure form". The second evokes the subject matter - a ship's hold. The **smell** stimuli work in a similar way. The first scent is abstract: shrill, bringing out the blue colour. The second smells like the ship might: diesel and tobacco. Low concentrations of the second scent are present in the first.

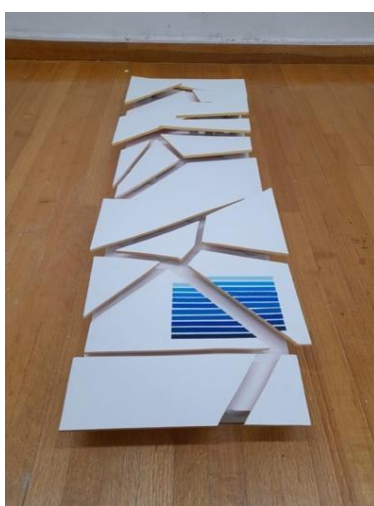

Figure in a Landscape 1964
Francis Bacon

The **taste** of edible charcoal, sea salt, cacao nibs and smokey lapsang souchong tea bring out the painting's dark nature, and the wartime era in which it was painted - while a hint of burnt orange connects to flashes of colour and blue sky. **Smell** evokes the setting, Hyde Park: there's grass, soil, and an animalic, horse-like scent. **Audio** mirrors the smell and taste, while referencing the colour palette and the painting's visual texture; mechanised, industrial sounds are suggested in the subject matter.

5. Εικαστική παρέμβαση – έρευνα στο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Πειραιά για παιδιά με αυτισμό.

Επιστρέφοντας στη θεματική που έχω επιλέξει να αναπτύξω στο Μεταπτυχιακό, όπως παρουσιάστηκε στην Εισαγωγή, κατά το πρώτο εξάμηνο, η έρευνα προσανατολίστηκε στη δημιουργία ενός γλυπτικού αντικειμένου με αισθητηριακά ερεθίσματα. Αποτελεί μια πρώτη εκδοχή, ένα αντικείμενο-πυλότο που προσεγγίστηκε με τη λογική της έρευνας πάνω στη φόρμα και τη λειτουργία του. Πρόκειται για ένα γλυπτό με διαστάσεις 130x45x13cm που κατασκευάστηκε ως δημιουργική, εν εξελίξει μακέτα του τελικού έργου. Αποτελείται από μια βάση πάνω στην οποία είναι στερεωμένα 19 διακριτά επίπεδα σε διαφορετικά ύψη. Τα 19 επίπεδα έχουν στερεωθεί στη βάση πάνω σε κυλινδρικά αφρολέξ διαφορετικών διαστάσεων και σκληρότητας έτσι ώστε να προσφέρουν διαφορετικά κινητικά και απτικά ερεθίσματα ενεργοποιώντας τις αντίστοιχες αισθήσεις.

Το γλυπτό-πυλότος

Στο δεύτερο εξάμηνο, σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε μια διπλή παρέμβαση στο **Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Πειραιά για παιδιά με αυτισμό**. Η παρέμβαση πραγματοποιήθηκε στις 2 και 7 Ιουνίου 2023 και περιλάμβανε δύο ξεχωριστές δράσεις.

- 1) Μη δομημένη εικαστική παρέμβαση: τοποθέτηση του γλυπτού στο δημόσιο χώρο του σχολείου, συγκεκριμένα στο προαύλιο. Οι μαθητές είχαν την ευκαιρία, κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων, να έρθουν σε επαφή με ένα έργο τέχνης. Χωρίς καθοδήγηση από τους εκπαιδευτικούς ήταν ελεύθεροι να εμπλακούν αυθόρμητα και ανεξάρτητα με ένα εικαστικό έργο και να βιώσουν μια αισθητική-αισθητηριακή εμπειρία.
- 2) Διεξαγωγή έρευνας με σκοπό την παρατήρηση και την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με: 1) την αλληλεπίδραση ή μη των μαθητών με το γλυπτό και 2) τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της αλληλεπίδρασης τους με αυτό. Με τη μέθοδο της συστηματικής μη συμμετοχικής παρατήρησης, 4 μεταβλητών, σε επιλεγμένο δείγμα ατόμων, ορισμένο χρόνο και συνθήκες και συλλογή δεδομένων με χρήση κλείδας παρατήρησης και ημερολογιακές καταγραφές πληροφοριών.

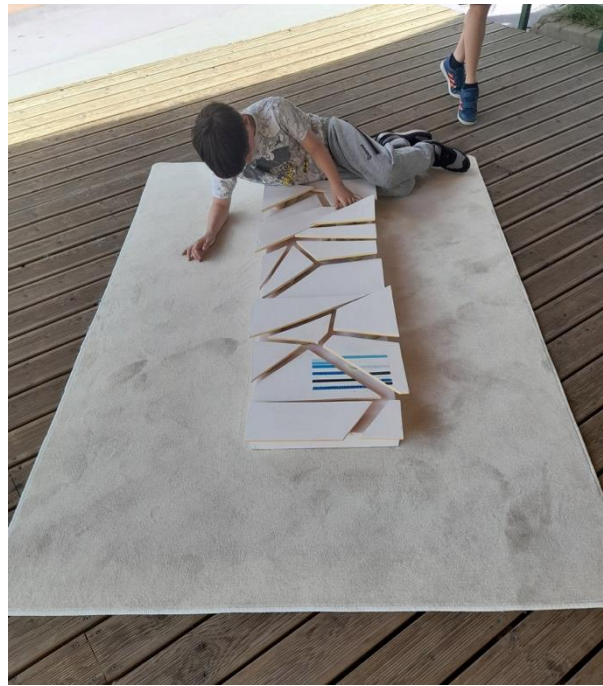
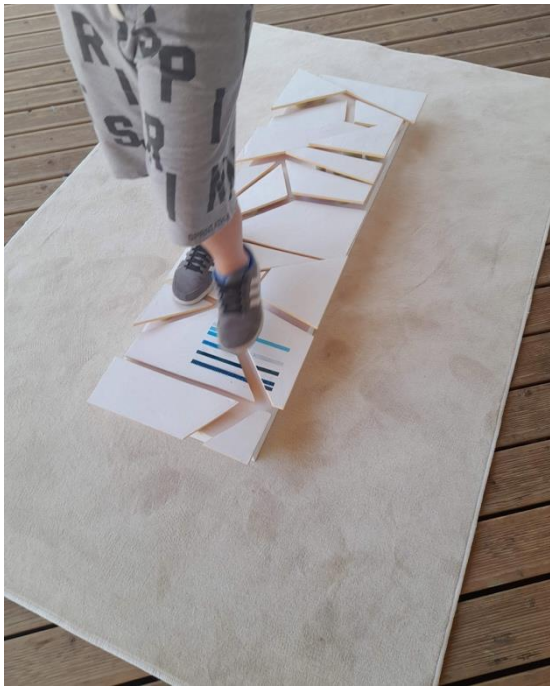
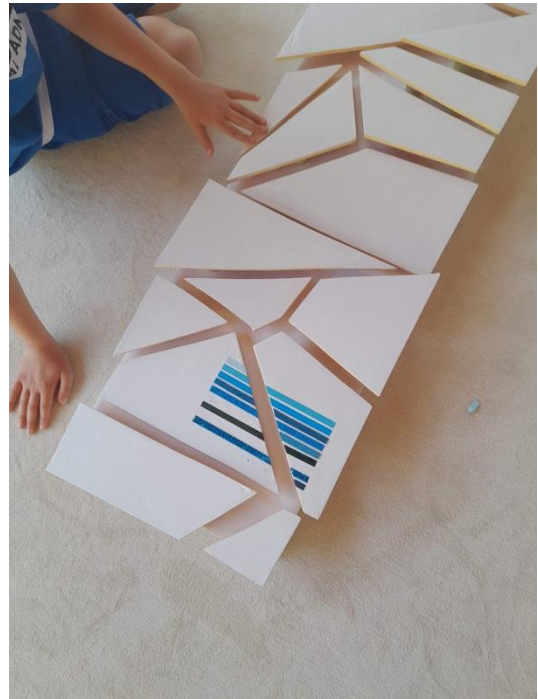
Ζητούμενο, μέσα από την ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν είναι η εξέλιξη της έρευνας σε σχεδιαστικό επίπεδο. Δηλαδή, η εκ νέου διαμόρφωση του γλυπτού αναφορικά με το μέγεθος, τη δομή και το είδος της διάδρασης που προσφέρουν τα ενσωματωμένα αισθητηριακά ερεθίσματα.

Η περιγραφή της έρευνας, οι παρατηρήσεις και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη μέχρι τώρα επεξεργασία των δεδομένων παρατίθενται στο συνοδευτικό Παράρτημα της

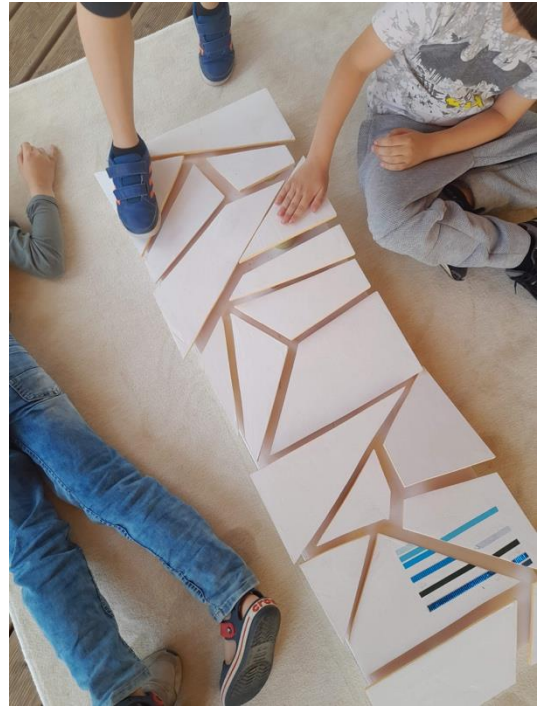
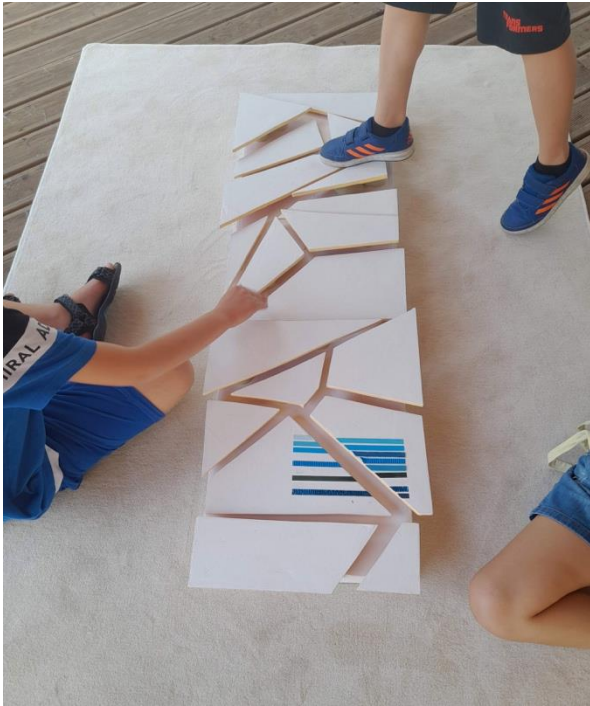
εργασίας ως επιπλέον υλικό. Η επεξεργασία είναι ακόμα σε εξέλιξη, όπως και όλη η έρευνα. Εν τούτοις, προστέθηκε στο παρόν κείμενο, ως στοιχείο υποστήριξης του θέματος και παρουσίασης της ερευνητικής προσέγγισης.

Οπτικό υλικό καταγραφής της δράσης

Ατομική ενασχόληση – οπτική και απτική επεξεργασία, περπάτημα.

Συλλογικό παιχνίδι γύρω από το γλυπτό

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Ayres A. J. (1972). *Sensory integration and learning disorders*. Western Psychological Services.
- Mikkelsen, M., Wodka, E. L., Mostofsky, S. H., & Puts, N. A. J. (2018). *Autism spectrum disorder in the scope of tactile processing*. *Developmental cognitive neuroscience*, 29, 140–150. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2016.12.005>
- Suarez M. A. (2012). *Sensory processing in children with autism spectrum disorders and impact on functioning*. *Pediatric clinics of North America*, 59(1), 203–xiii. <https://doi.org/10.1016/j.pcl.2011.10.012>
- Parten, M. B. (1932). *Social participation among pre-school children*. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 27(3), 243–269. <https://doi.org/10.1037/h0074524> (ανάκτηση στις 6/10/2020)
- Wing, L. (2000). *Το Αυτιστικό Φάσμα. Ένας οδηγός για γονείς και επαγγελματίες*. Αθήνα, Ελληνική Εταιρία Προστασίας Αυτιστικών Ατόμων.
- Δάλκος, Γ. (2000). *Σχολείο και Μουσείο*. Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Κακούρου-Χρόνη Γ. (2005). *Μουσείο-Σχολείο, αντικριστές πόρτες στη γνώση*. Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη.
- Jan Osborne (2003). *Art and the Child with Autism: Therapy or education?*, *Early Child Development and Care*, 173:4, 411-423, DOI: [10.1080/0300443032000079096](https://doi.org/10.1080/0300443032000079096)
- Langa, L.A., Monaco, P., Subramaniam, M., Jaeger, P.T., Shanahan, K. and Ziebarth, B. (2013), *Improving the Museum Experiences of Children with Autism Spectrum Disorders and Their Families: An Exploratory Examination of Their Motivations and Needs and Using Web-based Resources to Meet Them*. *Curator*, 56: 323-335. <https://doi.org/10.1111/cura.12031>

Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ
Χειμερινό εξάμηνο 2023-2024

Sensory Floor

Ελένη Μολύβα | AM 192

Εργασία για τα μαθήματα Γ' Εξαμήνου:
Διευρυμένα μέσα εικαστικής έκφρασης
Διδάσκων: Χρήστος Χαρίσης

Οπτικοακουστικές μορφές τέχνης
Διδάσκων: Νίκος Αρτέμης

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Τέχνη και Δημόσιος Χώρος»

Τμήμα Εικαστικών Τεχνών και Επιστημών
της Τέχνης | Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού η έρευνα μου έχει στόχο τη δημιουργία εικαστικών έργων με κύριο δομικό χαρακτηριστικό τα αισθητηριακά ερεθίσματα. Γλυπτικά αντικείμενα, εγκαταστάσεις, περιβάλλοντα που προσφέρουν αισθητηριακές εμπειρίες στον θεατή – συμμετέχοντα, η πρόσληψη των οποίων είναι απαραίτητη για την «ανάγνωση» του έργου.

Τα ζητήματα που στάθηκαν αφορμή για αυτήν την έρευνα είναι:

- Η ιδιαιτερότητα των ατόμων που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού στον τρόπο που αλληλοεπιδρούν με το περιβάλλον, ως προς την επεξεργασία των αισθητηριακών ερεθισμάτων.
- Η περιορισμένη προσβασιμότητα αυτής της κοινωνικής ομάδας σε χώρους που φιλοξενούν έργα τέχνης.

Σκοπός της δημιουργίας έργων με τα παραπάνω χαρακτηριστικά είναι η συμπερίληψη των ατόμων με ΔΑΦ ή με Διαταραχή Αισθητηριακής Επεξεργασίας σε εικαστικές εμπειρίες.

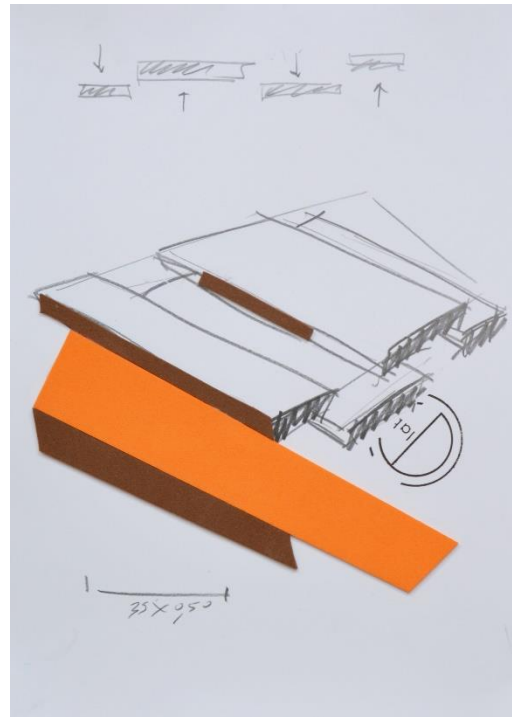
Από τη μέχρι στιγμής έρευνα, δημιουργήθηκαν εικαστικές προτάσεις, εν είδη «μακέτας», οι οποίες παρουσιάστηκαν στο πλαίσιο των μαθημάτων ως αυτόνομα έργα. Ένα από αυτά χρησιμοποιήθηκε ως «έργο-πιλότος» σε παρέμβαση που πραγματοποιήθηκε στο *Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Πειραιά για παιδιά με αυτισμό*. Πρόκειται για ένα γλυπτό – δάπεδο, που προσφέρει διαφορετικά κινητικά και απτικά ερεθίσματα. Η παρέμβαση περιλάμβανε δύο ξεχωριστές δράσεις:

1) Μη δομημένη εικαστική παρέμβαση: τοποθέτηση του γλυπτού στο δημόσιο χώρο του σχολείου, το προαύλιο. Οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με ένα εικαστικό έργο. Χωρίς καθοδήγηση από τους εκπαιδευτικούς ήταν ελεύθεροι να εμπλακούν αυθόρμητα και ανεξάρτητα με το έργο και να βιώσουν μια αισθητική-αισθητηριακή εμπειρία.

2) Διεξαγωγή έρευνας με σκοπό την παρατήρηση και την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με: 1) την αλληλεπίδραση ή μη των μαθητών με το γλυπτό και 2) τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της αλληλεπίδρασης τους με αυτό. Με τη μέθοδο της συστηματικής μη συμμετοχικής παρατήρησης, 4 μεταβλητών, σε επιλεγμένο δείγμα ατόμων, ορισμένο χρόνο και συνθήκες και συλλογή δεδομένων με χρήση κλείδας παρατήρησης και ημερολογιακές καταγραφές πληροφοριών.

Η ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν βοήθησαν στην εξέλιξη της έρευνας σε σχεδιαστικό επίπεδο. Δηλαδή, την εκ νέου διαμόρφωση του γλυπτού αναφορικά με το μέγεθος, τη φόρμα και το είδος της διάδρασης που προσφέρουν τα ενσωματωμένα αισθητηριακά ερεθίσματα.

ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

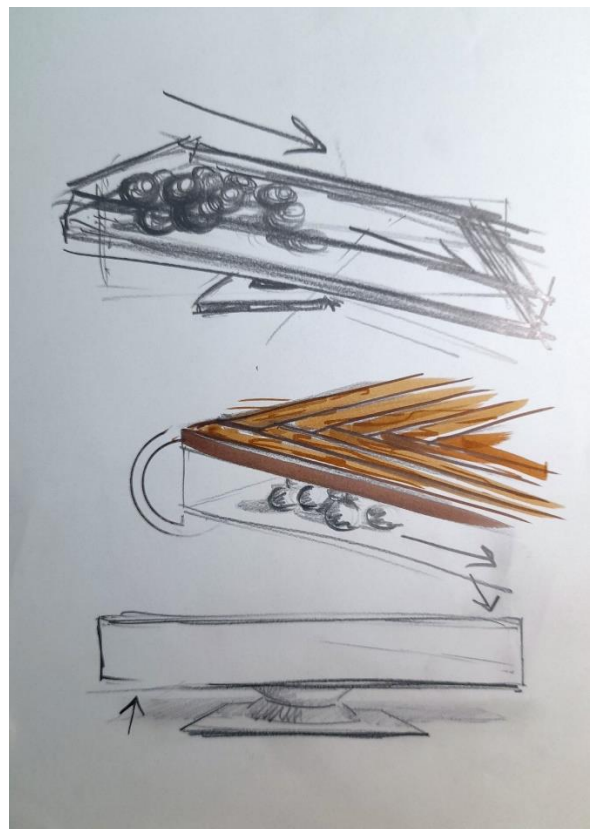
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Πρόκειται για ένα αισθητηριακό δάπεδο – γλυπτική εγκατάσταση, ο σχεδιασμός του οποίου προέκυψε ως συνέχεια της προηγούμενης έρευνας. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα έργα, που αποτελούσαν πρωτότυπες εικαστικές φόρμες, εδώ επιλέχθηκε μια υπαρκτή φόρμα, ένα ξύλινο δάπεδο «ψαροκόκκαλο» αθηναϊκής πολυκατοικίας του μεσοπολέμου. Συγκεκριμένα, του εργαστηρίου του ce_lab.

Το δάπεδο έχει διαστάσεις 350x300cm. Η επιφάνεια του αποτελείται από ξύλινες τάβλες που, με την τεχνική ψαροκόκκαλο, συνθέτουν το παρκέ. Στο κάτω μέρος του δαπέδου είναι ενσωματωμένο ένα μουσικό όργανο, ocean drum. Με το βάρος του σώματος του ο θεατής αλλάζει την κλίση του δαπέδου ως προς τον οριζόντιο άξονα του και ενεργοποιώντας το ocean drum δημιουργεί ένα ηχητικό τοπίο.

Ο θεατής βιώνει το έργο και ταυτόχρονα γίνεται κομμάτι της δημιουργικής διαδικασίας.

Σχέδια και μακέτα δαπέδου 1:10. Ξύλο, αφρολέξ, χαρτόνι, ocean drum.

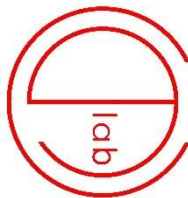

Μάρτιος 2024

Πρόταση για τη δημιουργία εικαστικού έργου δημόσιου χώρου στο πλαίσιο ανοιχτής πρόσκλησης της Στέγης του Ιδρύματος Ωνάση στους φοιτητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Τέχνη και Δημόσιος Χώρος» της Σχολής Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

**ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ, powered by ONASSIS
STEGI.**

Ελένη Μολύβα aka ce_lab

ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΟΥ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΥ ΕΡΓΟΥ

Στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού η έρευνα μου έχει στόχο τη δημιουργία εικαστικών έργων με κύριο δομικό χαρακτηριστικό τα αισθητηριακά ερεθίσματα. Γλυπτικά αντικείμενα, εγκαταστάσεις, περιβάλλοντα που προσφέρουν αισθητηριακές εμπειρίες στον θεατή – συμμετέχοντα, η πρόσληψη των οποίων είναι απαραίτητη για την «ανάγνωση» του έργου.

Τα ζητήματα που στάθηκαν αφορμή για αυτήν την έρευνα είναι:

- Η ιδιαιτερότητα των ατόμων που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού στον τρόπο που αλληλοεπιδρούν με το περιβάλλον, ως προς την επεξεργασία των αισθητηριακών ερεθισμάτων.
- Η περιορισμένη προσβασιμότητα αυτής της κοινωνικής ομάδας σε χώρους που φιλοξενούν έργα τέχνης.

Σκοπός της δημιουργίας έργων με τα παραπάνω χαρακτηριστικά είναι η συμπερίληψη των ατόμων με ΔΑΦ ή με Διαταραχή Αισθητηριακής Επεξεργασίας σε εικαστικές εμπειρίες.

Από τη μέχρι στιγμής έρευνα, δημιουργήθηκαν εικαστικές προτάσεις, εν είδη «μακέτας», οι οποίες παρουσιάστηκαν στο πλαίσιο των μαθημάτων ως αυτόνομα έργα. Ένα από αυτά χρησιμοποιήθηκε ως «έργο-πιλότος» σε παρέμβαση που πραγματοποιήθηκε στο *Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Πειραιά για παιδιά με αυτισμό*. Πρόκειται για ένα γλυπτό – δάπεδο, που προσφέρει διαφορετικά κινητικά και απτικά ερεθίσματα. Η παρέμβαση περιλάμβανε δύο ξεχωριστές δράσεις:

1) Μη δομημένη εικαστική παρέμβαση: τοποθέτηση του γλυπτού στο δημόσιο χώρο του σχολείου, το προαύλιο. Οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με ένα εικαστικό έργο. Χωρίς καθοδήγηση από τους εκπαιδευτικούς ήταν ελεύθεροι να εμπλακούν αυθόρμητα και ανεξάρτητα με το έργο και να βιώσουν μια αισθητική-αισθητηριακή εμπειρία.

2) Διεξαγωγή έρευνας με σκοπό την παρατήρηση και την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με: 1) την αλληλεπίδραση ή μη των μαθητών με το γλυπτό και 2) τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της αλληλεπίδρασης τους με αυτό. Με τη μέθοδο της συστηματικής μη συμμετοχικής παρατήρησης, 4 μεταβλητών, σε επιλεγμένο δείγμα ατόμων, ορισμένο χρόνο και συνθήκες και συλλογή δεδομένων με χρήση κλείδας παρατήρησης και ημερολογιακές καταγραφές πληροφοριών.

Η ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν βοήθησαν στην εξέλιξη της έρευνας σε σχεδιαστικό επίπεδο. Δηλαδή, την εκ νέου διαμόρφωση του γλυπτού αναφορικά με το μέγεθος, τη φόρμα και το είδος της διάδρασης που προσφέρουν τα ενσωματωμένα αισθητηριακά ερεθίσματα.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Στην παρούσα πρόταση προτείνεται ένα αισθητηριακό δάπεδο – γλυπτική εγκατάσταση, ο σχεδιασμός του οποίου προέκυψε ως συνέχεια της προηγούμενης έρευνας. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα έργα που αποτελούσαν πρωτότυπες εικαστικές φόρμες, εδώ επιλέχθηκε μια υπαρκτή φόρμα, ένα ξύλινο δάπεδο «ψαροκόκκαλο» αθηναϊκής πολυκατοικίας του μεσοπολέμου.

Το δάπεδο θα έχει διαστάσεις 350x300cm. Η επιφάνεια του θα αποτελείται από ξύλινες τάβλες που με την τεχνική ψαροκόκκαλο θα συνθέτουν το παρκέ. Όλο το παρκέ θα είναι τοποθετημένο σε μια βάση από αφρολέξ ύψους 4cm. Στη βάση θα είναι προσαρμοσμένοι αισθητήρες κάμψης (flex sensors) οι οποίοι, ενεργοποιούμενοι από τη βάδιση του θεατή πάνω στο δάπεδο, θα δίνουν εντολή για αναπαραγωγή ήχου. Με τη βοήθεια ενός microcontroller (Arduino), οι ήχοι θα επιλέγονται τυχαία από μια βιβλιοθήκη ήχων *βαδίσματος σε πάγο που σπάει* και θα αναπαράγονται στα ενσωματωμένα ηχεία.

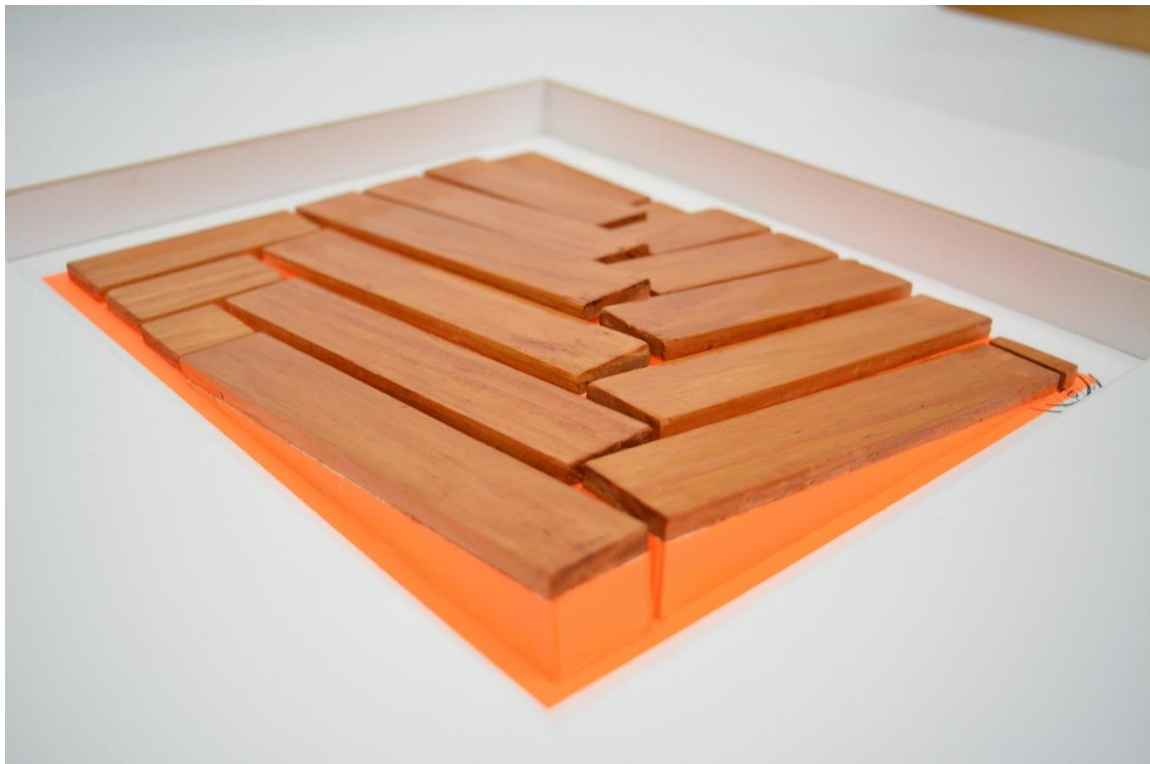
Η εγκατάσταση ενσωματώνει αισθητηριακά ερεθίσματα κίνησης, αφής και ήχου τα οποία μάλιστα είναι αλληλεξαρτώμενα, μέσω της βάδισης του θεατή. Ο θεατής βιώνει το έργο και ταυτόχρονα γίνεται επί τόπου κομμάτι της δημιουργικής διαδικασίας.

Μακέτα δαπέδου 1:10. Ξύλο, αφρολέξ, χαρτόνι.

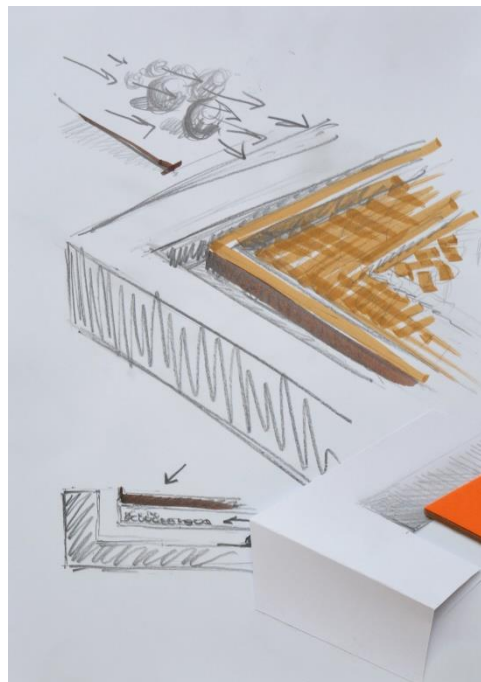
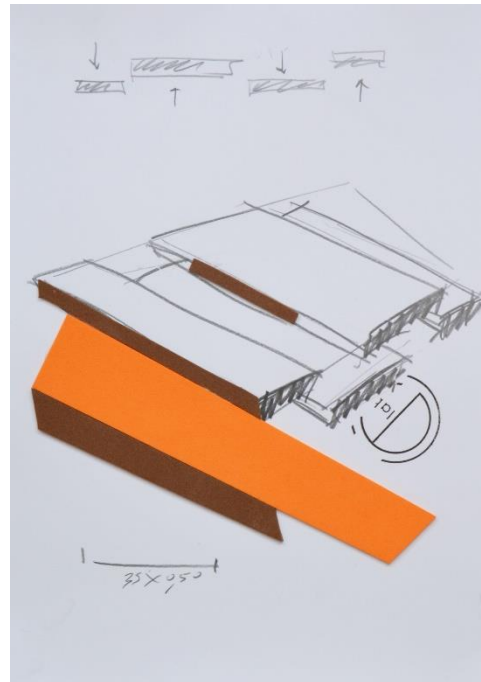

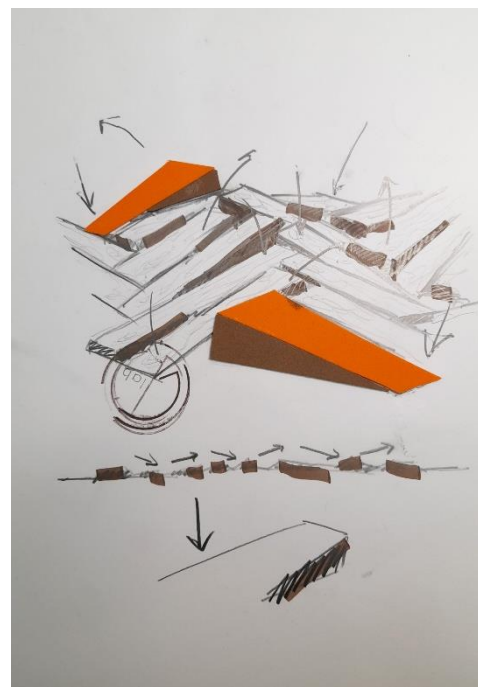
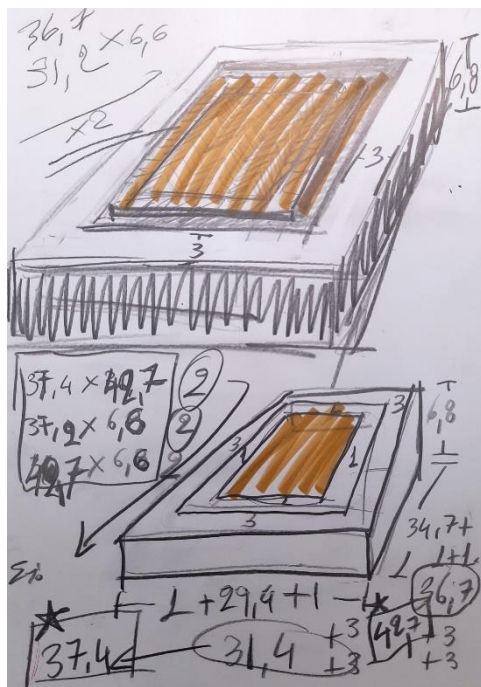
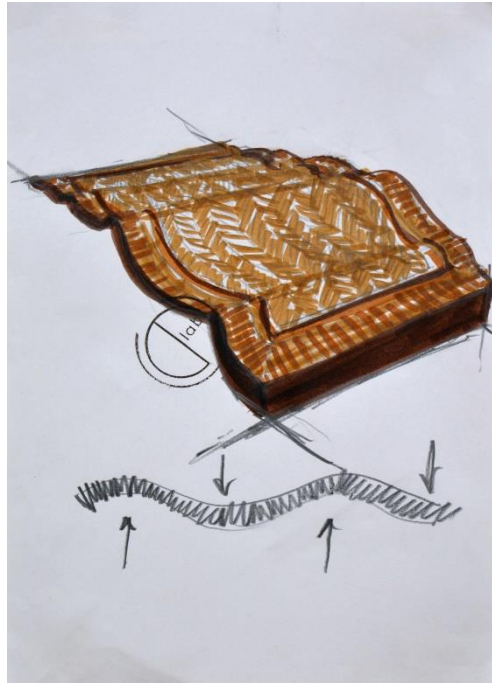
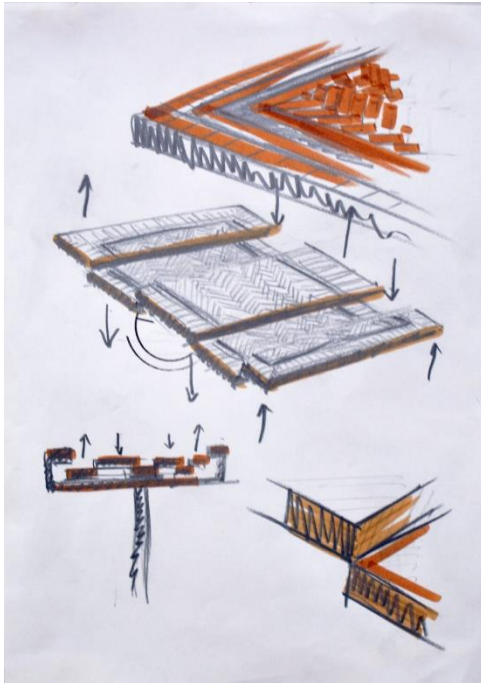
Μακέτες 1:1. Ξύλο, χαρτόνι, αφρολέξ.

ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΕΙΔΟΣ	ΚΟΣΤΟΣ
Ξυλεία δαπέδου	1.200,00 €
Mdf κουτιού	300,00 €
Αφρολέξ	200,00 €
Αναλώσιμα (κόλλες, χρώματα, βερνίκια)	300,00 €
Ψηφιακός εξοπλισμός (sensors, arduino, amplifier, ηχεία)	1.000,00 €
ΣΥΝΟΛΟ	3.000,00 €

Ανακοίνωση αποτελεσμάτων διαγωνισμού

POWERED BY

ONASSIS STEGI

Δελτίο Τύπου

Την Τρίτη 23 Απριλίου συνήλθε η επιτροπή κρίσης και επιλογής των προτάσεων που κατατέθηκαν στο πλαίσιο του open call*, Powered by Onassis Stegi, με αντικείμενο τη δημιουργία εικαστικών εγκαταστάσεων στην πόλη των Ιωαννίνων με χρήση ψηφιακής τεχνολογίας και αποδέκτες του μεταπτυχιακού φοιτητές της Σχολής Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Η επιτροπή αποτελείται από εκπροσώπους των τριών εμπλεκόμενων φορέων: Σχολή Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Στέγη Ιδρύματος Ωνάση, Δήμος Ιωαννιτών. Οι προτάσεις των καλλιτεχνών που επιλέχθηκαν, προέκυψαν από την εικαστική έρευνα, που αυτοί ανέπτυξαν, στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Τέχνη και δημόσιος χώρος» της Σχολής Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Προκρίθηκαν οι προτάσεις των παρακάτω καλλιτεχνών:

1. Μανούσου Μανουσάκη
2. ce_lab (Ελένης Μολύβα)
3. Ιωάννας Πλέσσα
4. Γιάννη Πολυχρονόπουλου

Η Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση, στηρίζοντας τις δραστηριότητες της Σχολής Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων σε σχέση με την ψηφιακή τέχνη, υποστηρίζει την ένταξη των εικαστικών τεχνών στον δημόσιο χώρο, ως μορφή δημόσιου λόγου και εξέτασης του ρόλου του ψηφιακού στη ζωή μας. Στο πλαίσιο αυτό η Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση και η Σχολή Καλών Τεχνών, θα υποστηρίξουν από κοινού την τεχνική υλοποίηση, δημιουργία και παρουσίαση των ως άνω έργων με στόχο την ανάδειξη της αλήθειας του τόπου και την οργανική ένταξη της τέχνης για το ψηφιακό στον δημόσιο χώρο των Ιωαννίνων.

**OPEN CALL*

Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος, powered by ONASSIS STEGI για τους μεταπτυχιακούς/ές φοιτητές/τριες και αποφοίτους/ες του ΠΜΣ «Τέχνη και Δημόσιος Χώρος» του Τμήματος Εικαστικών Τεχνών και Επιστημών της Τέχνης για την υποβολή προτάσεων με στόχο τη δημιουργία εικαστικών εγκαταστάσεων στο δημόσιο χώρο της πόλης των Ιωαννίνων με χρήση ψηφιακής τεχνολογίας. Η Σχολή Καλών Τεχνών με την επιχορήγηση της Στέγης Ιδρύματος Ωνάση θα υποστηρίξει την υλοποίηση πέντε (5) έργων. Η επιλογή των έργων θα γίνει από επιτροπή που θα στελεχωθεί από 3 εικαστικούς διδάσκοντες/ουσες του οικείου Μεταπτυχιακού, έναν/μία εκπρόσωπο από το ONASSIS STEGI και έναν/μία εκπρόσωπο από τον Δήμο Ιωαννιτών.

Floor #1

Διπλωματική Εργασία

Επιβλέπων: Ξενοφών Μπήτσικας, Καθηγητής

Το έργο **Floor #1** που υλοποιήθηκε με την υποστήριξη της Στέγης του Ιδρύματος Ωνάση και εκτέθηκε στα Ιωάννινα, στο Φετιχέ Τζαμί (Ιτς Καλέ) από τις 9 έως τις 20 Νοεμβρίου 2024, αποτέλεσε την παρουσίαση – έκθεση του τελικού έργου της Διπλωματικής Εργασίας. Ακολουθεί το statement, αφίσες και φωτογραφίες της έκθεσης.

Statement

Το Floor #1 είναι μια γλυπτική εγκατάσταση, ένα ξύλινο «ψαροκόκκαλο» δάπεδο, εμπνευσμένο από την αθηναϊκή πολυκατοικία του μεσοπολέμου, το οποίο απλώθηκε στον χώρο με τρόπο που παρέπεμπε στην τελετουργία των μουσουλμάνων που απλώνουν χαλιά για να προσευχηθούν. Το δάπεδο είχε μαλακή υφή, ανατρέποντας την παραδοσιακή αίσθηση του σκληρού πατώματος. Αυτή η ανατροπή στην απτική αίσθηση της βάδισης υπέβαλλε τους θεατές σε μια εσωστρεφή, ενδοσκοπική εμπειρία κατά την οποία κλήθηκαν να προσαρμοστούν κινησιολογικά εκ νέου σε έναν χώρο οικείο μεν οπτικά αλλά εντελώς νέο και άγνωστο λειτουργικά.

4 Εικαστικές Εγκαταστάσεις στον Δημόσιο Χώρο

Powered by Onassis Stegi
Σχολή Καλών Τεχνών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Σε συνεργασία με τον Δήμο Ιωαννιτών
και την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων

1 “Γείτονες” Μανούσος Μανουσάκης

(Κεντρική Πύλη Ιτς Καλέ, οδός Ανδρονίκου Παλαιολόγου 8, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Παπαζόγλειος)

2 “Floor #1” ce_lab

(Φετιχιέ Τζαμί)

3 “ΕΙΜΑΣΤΕ ΜΕΤΕΩΡΙΤΕΣ” Ιωάννα Πλέσσα

(Πλησίον νότιας στοάς κάστρου επί της οδού Διονυσίου Φιλοσόφου)

**4 “Ο μύθος της Μέδουσας ως αναπαραστατική πηγή ενστίκτων
και δυνάμεων του ασυνειδήτου” Ιωάννης Πολυχρονόπουλος**

(Νότια Στοά - Κάστρο)

POWERED BY
**ONASSIS
STEGI**

Ελένη Μολύβα

